

शामळसतशाई.

गुजरात वर्नाक्युलर सोसाईटीना शेकटेरी
मेहेरवान

टी, बी, करटीस साहेबना हुकमथी

शामळकविना ६८ ग्रंथो उपरथी

सोसाईटीना मददगार नोकर क. दलपतराम

डाह्याभाईए बनावी.

भावृति बीजी.

अमदावाद मध्ये.

मामानी हवेलीमां अ. यु. प्री. अ. ज. ए.

कं. ना छापखानामां

रणछोडलाल गंगारामे छापी.

इस्वीशन १८८० संवत् १९३७.

किंमत पांच आना.

પ્રસ્તાવના.

ગુજરાતી ભાષાના કવિઓમાં પુરંધર કવિઓ પ્રેમાનંદ બટ, અને શામળબટ, એ બે થયેલા છે.

મહાકવિ કાળીદાસે જમ પુરાણમાંથી વાતો લઈને રઘુવંશ કાવ્ય, તથા શાકુંતલ નાટક આદિક ગ્રંથો રચ્યા. તેમજ એ બે કવિઓએ પણ સંસ્કૃત ગ્રંથોમાંથી કેટલાએક વિષયો ઉપર ખુબ વિસ્તારીને વર્ણન કરી, ગ્રંથો રચ્યા છે. તેમાં એટલોતો રસ મુખ્યો છે, કે સંસ્કૃતમાં લખેલી અશલ બાબત તેના આગળ ફીકી લાગે છે.

ભાગવતમાંનું ઓખાહરણ, અને પ્રેમાનંદકૃત ગુજરાતી ઓખાહરણ જોણે સાંભળ્યું હશે તેની એ વિષે ખાતરી થઈ હશે.

તેમજ મહાભારતમાંથી વિષય લઈને, મહાકવિ કાળિદાસે શાકુંતલ નાટક કર્યું છે, તે અને શામળકૃત મદનમોહનાંની વાર્તા, વાંચી હશે; તેની ખાતરી થઈ હશે. શામળે એક ઠેકાણે લખ્યું છે, કે “કથું કથે તે શેનો કવી; શિખો વાત તે શેની નવી” મતલબ કે, કોઈની કહેલી વાત કહી દેખાડે, તે કવિ શેનો કહેવાય? ત્યારે તે કવિયે કોઈની કહેલીજ વાત કહી નથી; પણ જુની વાતોમાં પોતાની અફલ ભેળવીને વિસ્તારીને વાતો રચી છે.

તેનું કારણ એવું જણાય છે, કે જુનાં નામ, અને જુની વાતોને લોકો માન આપતા હતા. માટે વાતોમાં જુનાં નામ તેઓએ રાખ્યાં છે. તથા જુની વાતો લીધી છે.

અને પદમાવતી આદિકની કેટલી એક વાતો નવાં કલ્પિત નામથી તથા કલ્પિત વિષયોથી પણ રચી છે; સિંહાસન બત્રીશી સંસ્કૃત ઉપરથી હિંદીભાષામાં, મરાઠીમાં, અને ગુજરાતી ગદ્યમાં તર્જુમા થયા છે. તે ગુજરાતી, ખાજુબાઈ અમીચંદના છાંપખાતામાં ઇસ્વી ૧૮૫૨ માં છપાઈ છે તે બત્રીશ વાતોનાં કુલ ૬૫ પૃષ્ઠ છે. અને શામળે પુતળીઓનાં નામ પણ નવાં કલ્પિત, અને વાતો પણ કેટલી એક કલ્પિત રચીને “બત્રીશ પુતળીઓની વાતો” એવું નામ રાખીને અડેકો વાર્તા ૨૫૦, કે ૧૨૦ પૃષ્ઠથી પણ વધારે કદની રચી છે. શામળની

કવિતા, કવિતાના સમુદ્ર જેવી છે તેમાંથી ઘણા વિષયો મળી શકે છે.

સરકારી નિયામોને વાસ્તે પાંચનની સાત ચોપડીઓ મહેરબાન ટી, સી, હોપ સાહેબે રચાવી, તેમાં શામળના ગ્રંથોમાંથી નીતિ વિષેની કેટલી એક કવિતા દાખલ કરાવી. તથા કાવ્યદોહનના બે પુસ્તકોમાં શામળના સૈકડો છપા વગેરે દાખલ કર્યા. તોપણ શામળનો નીતિ ભંડાર ઉણો થયો નથી.

ત્યારે ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના સેક્રેટરી મહેરબાન ટી, બી, કર-ટીસ સાહેબના હુકમથી શામળના ૧૮ ગ્રંથોમાંથી સાહિત્યના ૭૦૦ દોહરા વીણી કાઢીને, આ “શામળ સતશાઘ” નામની ચોપડી મેં કરી. તોપણ સમજ્યું કે, હજી શામળનો નીતિ ભંડાર ખાલી થયો નથી. જે બીજું પુસ્તક ૭૦૦ ચોપાઈઓનું તારવી કાઢીએ તોપણ થઈ શકે.

જેમ ભર્તૃશતક ત્રણ પ્રકારનાં છે. શણગારશતક, વૈરાગ્યશતક, અને નીતિશતક. તેમજ શામળના ગ્રંથોમાંથી શણગારસતશાઘ, અલંકારસતશાઘ, વગેરે જે કાઢવા આહીએ તે નીકળી શકે. તથા નવેરસનાં નવ પ્રકરણ જુદાં તારવી કાઢીએ તો નીકળે.

૭૦૦ દોહરા કાઢવાનું કારણ એ છે કે, બિહારીદાસે સાતસે દોહાની બિહારી સતશાઘ રચી છે. વ્રંદ કવિએ વ્રંદસતશાઘ, તુલસીદાસે તુલસી સતશાઘ, અને દયારામે દયારામ સતશાઘ રચી છે. એ રીતે હિંદુસ્તાનના કેટલા એક કવિયોયે એક એક સતશાઘ રચેલી છે માટે શામળના ગ્રંથો ઉપરથી મેં પણ સાતસે દોહરા લઈને આ “શામળ સતશાઘ” નામ રાખ્યું છે. મહાપત્નીશીની વાતમાં છેવટ બત્રીશ પુતળીઓની વાતોનો અનુક્રમ લખેલો છે. તે પ્રમાણે અનુક્રમે વાતો ૩૨, તે શિવાય વાતો ૬, તથા સુડા બહોતરીમાંની વીશ વાતો મળી છે એ રીતે કુલ ૧૮ વાર્તાઓમાંથી આ દોહરા કાઢ્યા છે. અને જે જે વાર્તામાંથી જે દોહરો લીધો છે, તે વાતનો આંક દોહરાને પડએ લખ્યો છે.

ઉપર લખેલા ૧૮ ગ્રંથો ગુ. ૧૦ સોસાયટીમાં છે, બાકીના હજી-મળ્યા નથી. બહોતર અંડનું મોટું પુસ્તક અમદાવાદમાં છે; પણ સોસાયટીમાં તેની નકલ નથી.

શામળકૃત શૂઝબહોતરીનો સાર એ છે કે, વેગમાં આવેલાં માણસને

એકદમ શીખામણુ દેવા જાય તેનું મોત થાય. માટે પ્રથમ તો તેને ગમતી વાત કહોને, તેની સાથે મિત્રતા કરોને, જીવિતથી તેને કુમાર્ગે જતાં અટકાવવું. શામળ કહેછે કે—

દોહરો.

ચાળણુ થોયાં રાખ્ખનિ, કાઠી નાંખે સાર;

સુપડું સારજ સંગ્રહે, છાંડે માંહિથી છાર. ૧

માટે શામળની કવિતા વાંચીને સુપડાના જેવો ગુણ સજ્જનોએ રાખવો જોઈએ.

મડાપચીશીમાં લખે છે કે, સંવત ૧૭૭૭ માં બત્રીશ પુતળીઓની વાતો રચવા માંડી, તે પંચાશિયામાં એટલે આઠ વર્ષમાં પૂરી કરી.

મદનમોહનનાંની વાતમાં લખેછે કે, શામળના પિતાનું નામ વીરેશ્વર, માતા આનંદબાઈ, મોટા ભાઈનું નામ લાલો, અને શામળના પુત્રનું નામ પુરુષોત્તમ હતું. તે શામળ શિવમાર્ગી હતો. અને તેને કવિતાના નિયમ શીખવનાર ગુરૂનું નામ નહાનાભટ્ટ હતું. શામળ અમદાવાદના વેગનપર નામના પરામાં રહેતો હતો; તેની કીર્તિ સાંભળીને માતર પ્રગણાના સુંઝ ગામના રખીદાસ પટેલે તેને તેડાવીને નિરંતર પોતાની પાસે રાખ્ખનિ ગ્રંથો રચાવ્યા.

શામળે રખીદાસને ગુજરાતનો જોજ કહ્યો છે, તે યોગ્ય છે. જેમ સંસ્કૃત કવિતાનો વધારો જોજ રાજ્યએ કરાવ્યો હતો. તેમ રખીદાસ શિવાય કોઇએ ગુજરાતી ભાષાની કવિતાનો એટલો વધારો કરાવ્યો નથી. માટે તે વખતના મોટા મોટા ગુજરાતી રાજ્યોને કોઈ ઓળખતું નથી. અને રખીદાસનું નામ આખી ગુજરાતમાં ગામગામ ધણાં વર્ષ સુધી પ્રખ્યાત રહેશે. એવા પુરુષનો અવતાર ધન્ય છે.

કવિત.

પ્રથીરાજ રાસા થકી પડે છે પીછાન જે,

ચુહાણુ પ્રથીરાજને વડા કવિ વખાણતા;

ભૂપ જોજરાજ આજ સુધી જોજ પ્રબંધથી,

દીશી આવેછે જે એને પંડિતો પ્રમાણતા;

આખા હિંદુસ્તાનમાં તો એવા એવા હતા નર,
 ઉદારતા એની લોકો અંતરમાં આણતા;
 ગુજરાતે તો જનમ્યો હતો રખીદાસ, બીજા—
 જનમ્યા ન જનમ્યા તે અમે નથી જાણતા. ૧

જે કંઠણ શબ્દોના અર્થ કાવ્યદોહનના પુસ્તકોમાં લખેલા છે, તે શબ્દોના અર્થ સિવાય બીજા કંઠણ શબ્દોના અર્થ આ પુસ્તકમાં ટીકા રૂપે લખ્યા છે.

જે વાતોમાંથી આ દોહરા લીધાછે તેનો અનુક્રમ.

૧ હરણની વાર્તા.	૨૨ કામધેનુની.
૨ વિપ્રની, કે વિધાતાની.	૨૩ ભદ્રાની, કે કરતુરચંદની.
૩ કમળની.	૨૪ ગોટકાની.
૪ સિંગળદૂધીપની.	૨૫ જોગણીની.
૫ પંચદંડની.	૨૬ માધવાનળની.
૬ અબોલારાણીની.	૨૭ લક્ષ્મીચંદની.
૭ નાપિકની.	૨૮ શુકસારિકાની.
૮ ધનવંત શેઠની.	૨૯ સ્ત્રી ચરિત્રની.
૯ હંસની.	૩૦ ભરથરીની.
૧૦ ગરધવસેનની.	૩૧ રણચંદની.
૧૧ કળશની.	૩૨ વૈતાળપત્રીની.
૧૨ વિક્રમ ચરિત્રની.	૩૩ રૂપાવતીની.
૧૩ સમુદ્ર સિંહિની.	૩૪ ઉદય કર્મની.
૧૪ નૌકાની.	૩૫ નંદવત્રીની.
૧૫ મેનાંપોપટની.	૩૬ મદનમોહનાંની.
૧૬ કાષ્ઠધોડાની.	
૧૭ પંખીની.	૬૬ સુડામહોતરીની વાતો ૨૦
૧૮ વહાણની.	૬૭ પદમાવતીની.
૧૯ બાબારામની.	૬૮ અંબદવાહિ.
૨૦ વૈતાલબાટની.	
૨૧ પાનની.	

કુળ ગ્રંથ ૧૮

આ ગ્રંથ પૂરો થયા પછી સામગ્રીક ગ્રંથ ગ્રંથાવતીની વાર્તાનું પુસ્તક હાથ આવ્યું. મારે તેમાંથી દોહરા લેવાયા નથી. એ વાર્તા મોટી અને સરસ છે.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧ મંગળાચરણ, એટલે ઇશ્વર સ્મરણ.....	૧
૨ કર્મનાદી વિષે, એટલે ન- શીલ્ય વિષે.....	૧
૩ ઉદ્ધમ વિષે, નશીલ્ય વા- દનું ખંડન	૨
૪ ક્ષોભ વિષે.....	૩
૫ સંતોષ વિષે.....	૪
૬ પેટ ભરવા વિષે.	૫
૭ ધન વિષે.	૬
૮ વિદ્યા વિષે	૭
૯ ઉદારતા વિષે.	૮
૧૦ શૂરવીર વિષે	૯
૧૧ મોત વિષે	૯
૧૨ નામ રાખવા વિષે.....	૧૦
૧૩ વિક્રમ રાજ્ય વિષે.....	૧૨
૧૪ ભોજ્ય રાજ્ય વિષે	૧૧
૧૫ શામળભટ, તથા રખી- દાસ વિષે.	૧૩
૧૬ ગુજરાત વિષે	૧૪
૧૭ રાજ્ય, જનનાખ્યાનુ, અને રાજના કોક વિષે.....	૧૪
૧૮ મોટા લોક વિષે ...	૧૫
૧૯ રજપુત, ભાટ, ચારણ, વાણિયા વગેરે વિષે ..	૧૫
૨૦ નાગર વિષે.....	૧૬
૨૧ ગ્રાણિકા વિષે.	૧૧
૨૨ કૂલટા સ્ત્રી વિષે.....	૧૧

વિષય.	પૃષ્ઠ.
૨૩ કામદેવના જોર વિષે	૨૧
૨૪ વ્યભિચારીને શીખામણ વિષે.	૨૨
૨૫ સતિ સ્ત્રી વિષે.	૨૫
૨૬ સત્ય વિષે.	૨૫
૨૭ ઇશ્વરેચ્છા વિષે	૨૬
૨૮ સપૂત વિષે..	૨૬
૨૯ સ્ત્રીના ગુણ વિષે.....	૨૭
૩૦ પતિના વિન્નિગ વિષે...	૨૭
૩૧ વિન્નિગણીના વિલાપવિષે	૨૯
૩૨ સૌખ્યો વિષે.....	૩૦
૩૩ નહારા વર વિષે.....	૩૧
૩૪ જીગારી વિષે	૩૨
૩૫ ભીખારી વિષે	૩૨
૩૬ કૃપણ વિષે.....	૩૨
૩૭ કપટ વિષે	૩૩
૩૮ ચિંતા વિષે	૩૩
૩૯ હિમત વિષે ...	૩૪
૪૦ મૂર્ખા વિષે.	૩૫
૪૧ આશાભંગ વિષે	૩૫
૪૨ બર્થ વિષે ...	૩૫
૪૩ મળતા જોગ વિષે ...	૩૬
૪૪ એકથી એક મળતા વિષે. ૩૭	૩૭
૪૫ યોગ્ય અયોગ્ય વિચારવિષે. ૩૭	૩૭
૪૬ દેશાટન વિષે ..	૩૮
૪૭ સાડું તજી ખોડું લેનાર વિષે ...	૩૮
૪૮ ગળ ઉપરાંત કામ વિષે. ૩૮	૩૮

અનુક્રમણિકા.

૪૯ કોને મિત્ર નભાણવો...૩૯	૬૧ પ્રચૂર્ણ વિષે. કોણ સુખી
૫૦ કોણન શાન્તિ.....,,	કુખી વગેરે૪૧
૫૧ નિંદા વિષે,,	૬૨ સ્વભાવ વિષે. ૪૩
૫૨ મૂર્તિ વિષે.....,,	૬૩ સાસુવહુની અદેખાધવિષે ,,
૫૩ બગાડ વિષે.,,	૬૪ સાહસ કામ વિષે,,
૫૪ સાઈં જાય ત્યારે ખોટુંરહે. ,,	૬૫ ધર્મર જ્ઞાન વિષે,,
૫૫ ત્રેખડ વિષે ૪૦	૬૬ જૈન, ગોસાધજી, બીજ
૫૬ કેના આગળસઉ હાથઓડે ,,	માર્ગ, પ્રણામી, વામી,
૫૭ સ્ત્રીએ સાસુ સસરાની	વેરાગી વિષે ૪૪
સેવા કરવા વિષે.....,,	૬૭ સર્વ ધર્મના સાધારણ વિ-
૫૮ વેહુમી વિષે ૪૧	ચાર વિષે ૪૬
૫૯ બીકણ વિષે ૪૧	૬૮ સમશાઓ વિષે. ૪૭
૬૦ આસોઆસની ગણતિવિષે ,,	

શામઘસતશાઈ.

મંગલાચરણ વિષે.

દોહરા.

- વા. ૫૮૬ સર્વ રૂપ શિવશક્તિનાં, ધૃતર સગળે એક;
કરે કલ્પના કામ્યું મન, વિદ્યાહીન વિવેક. ૧
પુરૂષ સાથ ધડિ પ્રેમદા, શિવ સંધાથે શક્ત;
નારાયણ નારાયણી, જોણે જાયાં જગત. ૨
એક એકથી ઉભય છે, શોભાવંત સમર્થ;
નેતિ નેતિ નિગમે કહ્યું, વાદ કરે જન બર્થ. ૩
ધર્મ અધર્મ ને પાપ પુન્ય, સાચ જુઠ નર નાર;
નિપજ્યો સાથે નિમિષમાં, વિધિ માહિ બ્યવહાર. ૪

કર્મવાદી વિષે. ૨.

- વા. ૩૪ કર્મે લખિયું આપણે, તે ભોગવવું સત્ય;
ઉદ્યમ આશ નહી કંઈ, મારી તો એ મત. ૫
નિરંજને જે નિર્મિયું, મારે તો તે થાય;
ઉદ્યમ કરિયે અતિ ધણો, ખારે વારે જાય. ૬
રાય રંક ઉદ્યમ કરે, કર્મતણો બહુ ફેર;
ઉદ્યમ નવ સાંધી મરે, કર્મજ તોડે તેર. ૭
મન ઉદ્યમ ઉપર ધરે, સંભાળે નહિ ધર્મજ
પણ ઉદ્યમ ત્યારે ફળે, જ્યારે ઉદ્યમે કર્મ. ૮
ઉદ્યમ કરે અતી ધણો, ફૂડ કપટ કહેવાય;
કર્મ નહોયે પાધરું, આટાલૂણે જાય. ૯
હોય કુરૂપ કૂજલૂણો, કાયર કૂડો હોય;
હોય કરમ જો પાધરું, તેને વથ સહુ કોય. ૧૦
શુભ સ્વરૂપ વિદ્યા ધણી, દીસે રૂડો દેહ;
કર્મ આગળે કરગરે, તેમાં નહિ સંદેહ. ૧૧
તણ તણ તરવારો ધરે, હોય ધરે મુજણ;

૧ પ્રથમ કર્મવાદીના વિચાર જણાવીને, પછી કર્મનું ખંડન કરીને ઉદ્યમને વખાણ્યો છે.

ખોળે ચાકરિ કર્મની, પૂરણ પ્રીત પ્રમાણ.	૧૨
અગમ નિગમ જોતિષ ભણે, વિદ્યા સિદ્ધજ હોય;	
તે જાણે જર્ઘ કર્મને, જુગત્ય કરીને જોય.	૧૩
કર્મ તણી ગતિ અવતવી, નિર્ધનિયાં ધન હોય;	
કર્મકરે જે કામ તે, ન કરે બીજું કોય.	૧૪

ઉદ્યમ વિષે. ૩

એજ મૂર્ખ વાતો ઘણી, ગત્ય ગર્ઘ ઘેલા મૂઠ;	
અવગો જે ઉદ્યમ કરે, પામે પીડા પ્રોઠ.	૧૫
ઉદ્યમ કરતા નિરખિયા, રાંક અને વળી રાય;	
કોણ રહ્યો એવું કહી, કર્મ કરે તે થાય.	૧૬
ઉદ્યમ ઉદ્યમ એજ છે, અદકો સઉથી આપ;	
કર્મ ખિચારું શું કરે, ઉદ્યમ પૂર્ણ પ્રતાપ.	૧૭
નર નારી પ્રીતિ વરે, કરે કર્મશું કામ;	
ઉદ્યમથી સૃષ્ટી નભે, જો જો કામો કામ.	૧૮
ઉછેરે ગજ ઘોડલા, પોરી ધવળ સમર્થ;	
અરિદ્ધાર ખોળે ખરો, જે કો આપે અર્થ.	૧૯
સૂરજ ચંદ્ર નવેગ્રહો, દાનવ દેવ અનેક;	
કર્મ ઉપર કો નવ રહે, જુવો કરો વિવેક.	૨૦
મુંગો તે બોલે નહીં, પંગૂ તે ન-પણાય;	
બાકી સઉ ઉદ્યમ કરે, કયા પ્રમાણે આય.	૨૧

ઓપાઈ.

- “ બ્રાહ્મણને આવે છોકરો, કહેજી નીશાળે મોકલો; ”
 “ ઉદ્યમ કરીને વિદ્યા ભણે, ત્યારે પંડિતમાં કો ગણે. ”
 “ બીજા જે અષ્ટાદસ વરણ, કુળ કુળનાં જેવાં આચરણ; ”
 “ તે જન તેવો ઉદ્યમ કરે, ત્યારે પેટ પોતાનૂ ભરે ”
 “ લોહ પથર ચક્રમક જે જાગ્ય, મધ્યા વિના ન પડે કદિ આગ્ય; ”
 “ થાળીમાં પિરસે છે અન્ન, જોયે તૃપ્ત ન થાયજ તંત. ”
 “ વાસણ ચૂલા આગળ અડે, ઉદ્યમ વણ ઉપર નવ ચડે; ”
 “ તાંબુળ બોડાં હોયે સંગ, વણ આરોગ્યે નાવે રંગ. ”
 “ આયુધ કરમાંહી જે ધરે, માર્યા વણ શત્રૂ નવ મરે; ”
 “ દવાત, લેખણ, કાગળ હાથ, મૂકી છાંડો દિન ને રાત. ”
 “ લખ્યા વિના અક્ષર ન લખાય, ઉદ્યમ પામે કેમ ભણાય; ”

“કથા પુરાણ અને વળી વેદ, વ્યાસ સરીખે ભાખ્યા બિદ.”

“તારે સહુને જાણુજ થયાં, ઉદ્યમ કરી, કયાંતરે કલાં.”

દોહરા.

પંડીત જો સહુ પાંચસેં, આબ્યા ઉદ્યમ કાજ;	
જેહ વખાણે કર્મને, કરે રાવણું ત્યાજ.	૨૧
રાય વખાણે કર્મને, તો મેલે સંસાર;	
ઉદ્યમ વિણ ચાલે નહીં, જેને સ્વજ્યો આહાર.	૨૨
ચાકર કરેછે ચાકરી, રાય કરેછે રાજ;	
પુરાણ વાંચે પંડિતો, એ ઉદ્યમને કાજ.	૨૩
કર્મવાદિ કાંઈક પુરૂષ, પડ્યો તે આણંવ નીર;	
કર્મે પાર પડે નહીં, ઉદ્યમે પામે તીર.	૨૪
કર્મવાદિ દુખિયો થયો, બ્યાપ વપૂમાં રોગ;	
ઉદ્યમથી આપડ કરે, પામે મુખ્ય સંગેગ.	૨૫
દંડ ન દેશો ચોરને, શુભ નહિ કહેશો શાહ;	
રત્ન મટામટ સહુ રહે, રાંક અને રાજાહ.	૨૬
કામ તળે સહુ કુળતણાં, તળે ઉદ્યમ એ જાગ્ય;	
કર્મ ઉપર મેથી રહે, તો હું લાગું પાગ.	૨૭
હય હાયો નવ પાખરો, સંભાળો નહિ ગામ;	
કર્મ હશે તો પામશો, ઉદ્યમનૂ શું કામ.	૨૮
ઉદ્યમ હોય અતી ધણો, કર્મ અલેખે યાય;	
ઉદ્યમ વિણ આદર કશો, શિદ સહુ ધનને ધાય.	૨૯

લોભ વિષે. ૪

વા. ૩૪ લોભી જાણે લોભમાં, જાણે પાડું વહાણ;	
સહુકો સાચું જાણુજો, જાણે લોભિ હાણ.	૩૦
લોભિ પ્રીત ઘટે ધણી, લોભિ નહિ વેહેવાર;	
લોભિ લાજ રહે નહીં, લોભીનો નહિ કાર.	૩૧
આ અવનીમાં અવતરે, કાં નર ને કાં નાર;	
લક્ષણ થાડું લોભનૂ, તે જીતે સંસાર.	૩૨
વા. ૨૯ માયા કેરું માપણું, ક્યમે ન પૂરું યાય;	
જ્યમ જ્યમ માંહિ ઉમેરિએ, ત્યમ ત્યમ હેડું જાય.	૩૩
લોભ રૂપિ આ લોકમાં, કૃત કર્તારે કૂપ;	
પૂરું કોનું નવ થયું, કાં બિલૂક કાં ભૂપ.	૩૪

- વા. ૩૨ અનેક લોકો લોભિયા, લોભી સહુ સંસાર;
પણુ શામળ ક્રે સર્વથો, લોભી દ્વિજ ને નાર. ૩૫
- વા. ૪૯ શિયાળ જાતે લોભિયું, લાલચમાં બહુ લીન;
માંસ મુકી તટ ઉપરે, મુખમાં લીધું મીન. ૩૬
- ત્યાં શીંચાણો ઉડનો, પ્રીતે આત્મો પાસ;
માંસ ગ્રહીને ચાંચમાં, ઉડી ગયો આકાસ. ૩૭
- શિયાળ લેવા સુંદિયું, તરફડુંતું તીર;
મુખથી પડિયું માછલું, નાશી પેડું નીર. ૩૮
- શિયાળ આપ્ય ચોળી રહું, યયુદ્ધમાણું દીન;
ઓશિયાળું ઉભું રહું, જળમાં પેડું મીન. ૬૩
- ઝર ઝરેરે મૂરખા, બુદ્ધીતારી બાળ;
જખ મારી બહુ લોભથી, શાંભળ તું શિયાળ. ૪૦
- માંસ ખાઈ બેથી રહેત, તો તુજ પેટ ભરાત;
તાકત નહિ જો મછને, તો તું મુખીયો થાત. ૪૧
- અર્ધ મળે આજીવિકા, આપ્તાને જે ધાય;
શામાકેડે શિયાળને, તુજગતિ તેની ધાય. ૪૨

સંતોષ વિષે. ૫

- વા. ૧૭ આજસુ ને હિચાર નહિ, લોભીને નહિ સૂખ;
કાયરને હીમત નહીં, સંતોષિને ન દુઃખ. ૪૩
- વા. ૫૮ ગંગા જળ સમ જળ નહીં, અન્ન સમ નહિ આધાર;
સુખ ન મળે સંતોષ સમ, શુ કહું વારંવાર. ૪૪

પેટ વિષે. ૬

- વા. ૨૧ સહુકો મળિને સત્ય કર્યું, વાત ન્યાયની નેટ;
સહુથી વહાલું જાણું, પોતાનૂ જે પેટ. ૪૫
- ૬૯ વિશ્વાસ મને થયો, વાહાલું પેટજ હોય;
પુત્ર મિત્ર આદિક સહુ, પેટ સમુ નહિ કોય. ૪૬
- વા. ૩૨ અન્ન વિના એકે ધડી, રહે ન રાજ્ય રાંક;
સાર વસ્તુ સંસારમાં, અન્નજ આડો આંક. ૪૭
- રત્ન ચાર હોય હાથમાં, ધરે અગોચર કામ;
ભૂખ નભાગે તે થકી, કશું સરે નહિ કામ. ૪૮

- અન ન પામે પ્રાણિયા, તો જીવે નહિકોય;
 પાસે બેઠી પદમણી, કો નવ સામું જોય. ૪૯
 અન વિના સૂત્રે નહીં, પૂજા વિદ્યા પાઠ;
 બિજું વખાણે બાવરા, ઠગ વિદ્યાનો ઠાઠ. ૫૦
 કરણે અન ન આપિયું, હેતે પામ્યો હેમ;
 અન આપે તે ઉધરે, પછે બિપત્યો પ્રેમ. ૫૧
 આવી અવધમાં અવધ પતિ, રાજવલ્લભન રામ;
 પુછી કુશળતા અનની, પછે ઠૂંધા તે હામ. ૫૨
 અનાવૃષ્ટિ આવી પડે, હોય ધણેરો ગર્થ;
 સોને શરિર રહે નહીં, એકે નસરે અર્થ. ૫૩
 સુખ ઉત્તમ તો સ્ત્રી તાણું, અવધવ ઉત્તમ શીશ;
 જળ ઉત્તમ જાત્રા વિષે, અનજ મોટો ઈશ. ૫૪
 જળ મોટું છે જગતમાં, અન તાણું તે બીજ;
 અન જળ એએ એક છે, રૂડા ને મન રીઝ. ૫૫
 અન જળ પછી આરાધના, રણવું કરવું કામ;
 અન જળથી કો અધિક નહિ, જોજો હામો હામ. ૫૬
 વા. ૫૮ એક પ્રહર અન નવ જમે, કશું ન સૂત્રે કામ;
 જપ તપ સંધ્યા ધર્મ નિમ, રહે હામનાં હામ. ૫૭
 અન સુધી અલખત કરે, અન વિના સહુ અલખ;
 આખી સજી અનની, કવિ કહે કોટી કલ્પ. ૫૮
 દિરા ધરી હેમે જડ્યા, દેહે રાખે દર્પ;
 અન ન પામે એક દિન, સુખ દે જેવા સર્પ. ૫૯
 ચીર પટોળાં પામરી, મશરૂં મોંઘા માલ;
 અન વિના અંગે અડે, કાળો જેવો કાળ. ૬૦
 બરેભા કેસર કરતુરી, પારીજાતક કૂલ;
 અન વિના એ સરવ સુખ, શરીરે સંકટ શાળ. ૬૧
 અન લગી આયુષ્ય છે, અન સાથે સહુ સૂચ;
 અન જતાં પરવારિયું, દેહે ઉપજે દુઃખ. ૬૨
 વા. ૭૨ આગત સ્વાગત કોજીએ, કાં રાજા કાં રાંક;
 કાં વહાણો કાં વેરિ હે, એતો આડો આંક. ૬૩
 સ્વાગત કીધે સુખ અધિક, અપરમપાર અપાર;
 જાણ પ્રરૂપ તે જાણીએ, નહિ ગુણ હીણ ગમાર. ૬૪

ધન વિષે. ૭

- વા. ૧૭ દામ ઉગારે દેહને, જો કોપ્યો હોય દેવ;
હું અલિહારી દામડા, સમરથ તુંજ સદેવ. ૧૫
- દુશ્મન સરખા વશ કરેલા, પરનારી વશ થાય;
જેની ગોઠે દામડા, તેને શી ચિંતાય. ૧૬
- અપણ અકોરે ને ચાતુરી, ડાપણ બુધ્ધને ગૂઝ;
કામ મોહ, ને વશિકરણ, એ લક્ષ્મીની મૂઝ. ૧૭
- રૂપ સ્વરૂપ સહુ દામડો, સુખક્ષણો સહુ એહ;
દમડા માગે દેવ જ્યમ, દાદુરે માગે મેહ. ૧૮
- વા. ૫૬ કહો નહીં શું કરિ શકે, જેની ગોઠે ગર્વ;
હાલ હાલ હાજરે કરે, આપ ચિંતવ્યા અર્થ. ૧૯
- વા. ૨૦ દામ જોડવા દોહિલા, વાવરનારને વાણ;
જાળવતાં જીગ જાળ પાણ, ખૂટે પળમાં ખાણ. ૨૦
- દુહો, દગડ, ને દામડો, તણે જોડાનો ટેક;
વંઝા ન ઝાણે વેદના, પ્રસવ્યા તણી વશેક. ૨૧
- સો રૂપેયા જેહને, સવાશરેની કેક;
હોડે તે હારે નહીં, સોએ વાતે શેખ. ૨૨
- સહસ્ત્ર નગદ સજે જહાં, હસ્તી જળ એક હાથ;
લક્ષ્મી લાખ વસે જહાં, કોણ જિતે તે સાથ. ૨૩
- વનતૂ જોખન વસંતરત, કામનિ જોખન કંથ;
મરદનું જોખન માલ ધન, ચતુર વિચારો ચંત. ૨૪
- વા. ૨ અજ્યો બોલે મુખ માહરે, મેં વરતું તુજ મેન;
તુંજ નથી તે બોલતો, બોલે તારૂં ધન. ૨૫
- વા. ૩ કો કહે મોટું પુન્યછે, કો સાધન, કો વરત;
કો કહે સત્તે સહુ મળે, કો ડહાપણથી તરત. ૨૬
- કો કહે સકિ વિદ્યા થકી, કો કહે પૂજ્ય દેવ;
કોઈ કહે ઉદ્યમ ધણે, કો કહે સદગુરુ સેવ. ૨૭
- સહુ પંડિત મળિ યાપિયું, લક્ષ્મી મોટી હોય;
એથી સર્વે નાપજે, મોટું અન્ય ન કોય. ૨૮
- વા. ૧૫ દામ જતાં દુનિયાં ગઈ, ગયું સગપણસહુ સાય;
અકલ બુદ્ધિ આગળ ગઈ, આવી અદકિ અનાય. ૨૯

૧ પ્રથમ ધનનાં વખાણ કરીને, પછી ધન કરતાં વિદ્યા વધારે વખાણી છે.

- વા. ૨૭ કુવા કેરી છાંયડી, કુવામાંય સમાય;
મનોરથા નિરધન તણા, એળે વેળે જાય. ૮૦
- વા. ૨૮ ધનથી જશ બહુ પામીએ, ધનથી દીજે દાન;
ધનથી વશ વરતે સહુ, ધનથી સગળે માન. ૮૧
- ધનથી જસજ નાપજે, ધનથી કહે પવિત્ર;
થાય ધને વશ ગીનતા, ધનથી શત્રૂ મિત્ર. ૮૨
- ધન ડહાપણુ ધન આતુરી, ધન વિદ્યા ધન રૂપ;
ધન ઇષ્ટજ ધન દેવતા, ધન ભલપણુ ધન ભૂપ. ૮૩
- પાપ કરમ પર સેવના, ભોગ ભોગ રંકે રાજ;
પ્રવાસને પરપંચ છે, તે સહુ ધનને કાજ. ૮૪
- ભોગ, ભોગ, ને વશિકરણ, ધર્મ મોક્ષ ને અર્થ;
તે સર્વે તો પામિયે, ગાંઠે હોય જો ગર્થ^૧. ૮૫

વિદ્યા વિષે. ૮

- વા. ૨૧ વિદ્યા જેને મુખ વશી, મોટો જનતો તેહ;
વિદ્યાથી જે વેગળો, સુકા કાજ વત એહ. ૮૬
- વિદ્યા મુળ છે મોક્ષનું, તત્વતાણું છે તત્વ;
મુખનૂ મુળ તો શારદા, શાસ્ત્ર સકળનૂ સત્વ. ૮૭
- સરસ્વતી શુભ સંસારમાં, વિશ્વ બધામાં વાસ;
મદ વિદ્યા છે જેહને, લક્ષ્મી તેની દાસ. ૮૮
- વિદ્યા વશ સહુ દેવતા^૨, વિદ્યા વશ કુળ કર્મ;
વિદ્યા વશ સહુ ઇષ્ટ છે, વિદ્યા વશ ધન ધર્મ. ૮૯
- વા. ૩૨ વિદ્યા મોટી સર્વથી, વિદ્યા રૂઠું રત્ન;
વિદ્યા તત્વ ત્રિલોકનૂ, જાણી કર્યું જન. ૯૦
- વિદ્યાને વશ વિશ્વ છે, વિદ્યા ને વશ લોક;
વણુ વિદ્યા જે જીવ્યું, તેનો જાણો ફોક. ૯૧
- વૈદું તે વિદ્યા થકી, વિદ્યાથી યુણુ જ્ઞાન;
વિદ્યાથીજ વિવેક વળી, વિદ્યા મોટું માન. ૯૨

૧ મતલબકે ધન બહુ ઉપયોગી છે, મોટે હિસાબે રૂપું નહિ.

૨ વિદ્યા ને વશ થઈ ને અગ્નિદેવ, અને વાયુદેવ ગાડી ખેંચેછે,
સૂર્યદેવ છળિયો ચીતરે છે, જળદેવ ફળે છે, અને વીજળીદેવી સંદેશા
પહોચાડે છે.

વા. ૨૦ વિદ્યા, સ્ત્રી, તરવાર, ધન, પરમેશ્વરની ઓઠ;
પાંચ એ છે પારકાં, માણે તેની મોઠ. ૯૩

ઉદાર વિષે. ૯

વા. ૩ જમણા કર જેનો ઉપર, તેનો ઉપર બોલ;
જેવું પુન્ય તેવોજ જશ, પ્રાકૃત તુલ્યે તોજ. ૯૪
પુન્ય કરો સહુ પ્રીતથી, શાસ્ત્ર બરે છે સાખ્ય;
આપે એક અવની વિષે, લે પરલોકે લાખ. ૯૫
લક્ષ્મી ખરચે તેહની, મારે તેનિ તરવાર;
પાળે તેનો ધર્મછે, પરણે તેનો નાર. ૯૬
વિદ્યા બાણે તેહની, બજે તેના ભગવાન;
પુસ્તક વાંચે તેહનું, સમજે તેનું જ્ઞાન. ૯૭

વા. ૩૩ પરમારથ જો નવ કર્યા, પરદુખ શુભ્યાં ન કાન;
તે જણ સ્વાન સરીખડા, રીંછ રોઝડાં રાન. ૯૮
પરમારથ નહિ પ્રીછ્યા, ઘણા પાપમાં ગડ;
તે વગડામાં વલવલે, નેટ પડે જઈ નડ. ૯૯
પરમારથ નહિ પ્રીછ્યા, એ દુખ અપરમપાર;
કોટ પડે કાપા વિષે, મુખ ન મળે સંસાર. ૧૦૦
પ્રીછે નહિ પરમાર્થને, થયો તે જાણ અજાણ;
તેને લેજો ઓળખી, પડ્યો પેટ પાષાણ. ૧૦૧
પરમારથ પ્રીછ્યો નહીં, બાણિયો બાણ વેદ;
જાણ્ય મુરખનો મહિપતી, બાણી ન જાણ્યો ભેદ. ૧૦૨
પરમારથ પ્રીછ્યો નહીં, પામ્યો પોઠો પાટ;
ધન મેળવિયુ ધૂળમાં, વપુ ઉઠાડી વાટ. ૧૦૩
પરમારથ પ્રીછ્યો નહીં, રૂડા કુળમાં રાજ;
નિમચી નિમ્ય તે જાણ્યો, અલ્પ જનમને કાજ. ૧૦૪

વા. ૨ પુન્યે જશ વાપે ઘણો, પુન્યે સુત પરિવાર;
પુન્યે હોય પરાક્રમી, અક્ષય અપરમ પાર. ૧૦૫
એડ કરે લખ કોટિયા, સિંચે જળ બહુ રીઝ;
તેણે અર્થ સરે નહીં, જો વાપે નહિ બીજ. ૧૦૬

વા. ૩૨ ગુણ કેડે તો ગુણ કરે, એવા હોય હજાર;
અવગુણ ઉપર ગુણ કરે, એ ગુણ અપરમપાર. ૧૦૭
દાતાને મન ધન નહીં, શૂરો મન નહીં ધાસ;

પતિવ્રતાને પ્રાણ નહિ, દેહ ન સમજે દાસ. ૧૦૮

ઝૂરવીર વિષે. ૧૦

- વા. ૩૪ કરે વાર જે રાંકની, ન કરે આપ વખાણ;
ધન થોડું અરચે ધણું,^૧ તે શુરા શિર રાણ. ૧૦૯
- શુરા જે કો રણ ચડે, પર ફાળે દે પ્રાણ;
બોલે રાજસભા વિષે, જશ લે છતિ સુખાણ. ૧૧૦
- વા. ૫૨ વાંકો ને વરણાગિયો, શુરા કરો શૂર;
તાતો ને તરવારિયો, પ્રતાપ જેનો પૂર. ૧૧૧
- શોભિત ને સત્સ વાદિયો, રિયાળવો ને રાજ;
એકલો એ એકી કરે, નહિ બીજાનૂ કાજ. ૧૧૨
- વા. ૫૭ ટેક ધરે તરવારની, અનમીનો અહંકાર;
ટુંકારો તે નવ ખમે, એવો તિવ્ર અપાર. ૧૧૩
- ખોલ્યું અખોલ્યું નવ કરે, બોલી પાળે વાણ;
લજ્જા કો લોપે નહીં, અધિક મનાવે આણ. ૧૧૪
- જીવાન જોરો જરતણો, ઢળકંતી છે ઢાલ;
કરે સમથેર શિરાઈની, ચઢકે ચાલે ચાલ્ય. ૧૧૫
- વા. ૬૩ મમત તજ્યો માયા તજી, તજ્યા તન ઉચ્ચાટ;
અણુગમતો કરી આતમા, વાદાલી વૈકુંઠ વાટ. ૧૧૬
- વા. ૩૬ દંતસરે હાથી તણા, નિકલ્યા નહિ પેસંત;
સુરે ઉઢ્યા સામદ થઈ, બીંતે નહિ બેસંત. ૧૧૭
- વચન જતાં વસુધા જશે, વચન જતાં વપુ જાય;
વચન જતે મેર ચળે, પૃથ્વી પરલે થાય. ૧૧૮
- વચન જતે વૃષ્ટી જશે, વચન જતે જશે વેશ;
દશ દિગ પતિ ડોઝી પડે, સહે ભાર નહિ શેષ. ૧૧૯
- બોલતાં બોલાય છે, મોજ કરતાં મેળ;
ડુખ દાવાદળ પાળતાં, કેહેતાં સધળું સહેલ. ૧૨૦

મોત વિષે. ૧૧

- વા. ૩ મગ કોરીને પેસતાં, કદી ન મૂકે મોત;
આયુષ પુરે ઉડી જશે, ગોફણ ગોળા સોત. ૧૨૧

^૧ થોડું ધન કાઢે પણ બીજાને ઉસકરીને ધણું એકડું કરીને મોટાં કામ કરવાની હિમત રાખે.

- વા. ૨૯ માંધાતા મહિષતી મુઝા, પાંડવ કૌરવ પૂર;
 પંડિત ને પુરપ્રતિ મુઝા, મુઝા દાતા ને સૂર. ૧૨૨
 જો કો જન્યું તે જશો, કાળ સર્વને આય;
 સિદ્ધ સાધકે શાણપણ, એનો નહિ ઉપાય. ૧૨૩
 વાયુ રૂપછે જીવડો, ઘડિ એકમાં ધોળાય;
 વિચાર તો વાએ જશે, રિદ્ધ સધળી રોળાય. ૧૨૪
- વા. ૨ પાતાળે જઈ પેસિએ, તોય ન એલે મૃત્યુ;
 જોતાં હંસ જતો રહે, તે વેળાએ તર્ત. ૧૨૫
- વા. ૨૮ આ સંસાર છે કારમો, ખોટી માયા જાળ;
 એક આપે એક જાયછે, કૂપ તણી ઘટમાળ. ૧૨૬
 લેણેદણે અવતરે, તે જ્યાં પૂરે થાય;
 પાણીવળ ન રહે પછે, સર્વે અહીં સમાય. ૧૨૭
 પંચ ભૂતનૂ પૂતળું, કાચો કાચા એહ;
 જળ જળે માહિ મળી ગયું, જ્યમ પરપોટો એહ. ૧૨૮
 પૃથ્વીમાંથી નીપજે, પૃથ્વીમાંહિ શમાય;
 માટીમાં માટી મળે, અચરજ શું કેહેવાય. ૧૨૯
- વા. ૩૪ દુનિયા દેએ ડૂબતી, ડરે ન દીલ લગાર;
 એહ મુઝા, મરવું નથી, અચરજ એજ અપાર. ૧૩૦
- વા. ૧૯ જહાં સૂખ ત્યાં દુઃખછે, જહાં હરખ ત્યાં શોક;
 જનમે તેને મરણ છે, હાપણ કરવું ફોક. ૧૩૧
 જોગન સાથે છે જરા, વહાલા સંઘાતે વેર;
 દામ સંઘાત દરિદ્ર છે, અમૃત સાથે ઝેર. ૧૩૨
- વા. ૩૬ ઉજડ એડાં ફરિ વસે, નિર્ધનિયાં ધન હોય;
 ગયાં ન જોગન સાંપડે, મુઝા ન જીવે કોય. ૧૩૩
 સંપત ગણ તે સાંપડે, ગયાં વળે છે વહાણ;
 ગત અવસર આવે નહીં, ગયા ન આવે પ્રાણ. ૧૩૪
- વા. ૩૪ કો એશી કો નેહ, સો, ચિરંજીવિ નહિ જાણ;
 જોણે જશ લીધો સદા, તે જીઓ પરમાણ. ૧૩૫

નામ રાખવા વિષે. ૧૨

- વા. ૨૧ પર ઉપકારી વિક્રમે, કર્યો કોટિધા કામ;
 તારે દુખ ભંજન મડ્યું, નવે ખંડમાં નામ. ૧૩૬
-
- ૧ એ મુઝા, ને આપણે મરવું નથી એમ જાણ.

- વા. ૩ કણી, ધુધિછિરે, દિલિપ, વળી, દશરથ નેં શ્રીરામ;
 મુઝા નથી છે જીવતા, જો છે જગમાં નામ. ૧૩૭
 જશ જીતી જે જન મુઝા, જીગજીગ જિવ્યા પ્રમાણ;
 અપજશ લઈ જીવ્યા અધિક, નરે તે મૃત નિર્વાણ. ૧૩૮
- વા. ૧૦ ધન જોખન છે કારમાં, જયમ આપે ત્વમ જાય;
 જેના જગમાં જશ રહ્યા, ધન્ય ધન્ય તેની માય. ૧૩૯
- વા. ૨૨ અન્ય નામ અવની વિષે, નાશ તેહનો હાય;
 પ્રાણ તજે પરકારણે, નાશ કરે નહિ કોય. ૧૪૦
- વા. ૨ પૂરે કોડ કવી તણા, જે ગુણ ગાયા ગાય;
 કીર્તી લેહરે સમુદ્રની, દશે દિશાએ જાય. ૧૪૧
- વા. ૬૬ જશ નેં જરેને શત્રૂતા, મળી નરહ કો માહિ;
 જરે વહાલાને જશ નહીં, જશ ત્યાં જરે પણ નાહિ. ૧૪૨
 જરે રાખો કે જશ રખો, જે તું ચિતમાં અહાય;
 જશ તો રહે જીગો જીગે, જરે તો પલમાં જાય. ૧૪૩
 મૂરખ જરે વહાલો કરે, જશવંતા જશ અહાય;
 જરે તો રાંડ સ્વભાવ છે, જશ તો રાયાં રાય. ૧૪૪
 જશ આગળ જરે કિંકરો, જરે જશ થકી મલંત;
 જશ તો અમર્ત્ય ખાણ છે, કવિ કોવીંદ કહંત. ૧૪૫
 જરેને ખહુ જન અહાય છે, વિરલા જશ આહંત;
 જીવ જાય છે જરે થકી, જશથી જીવ રહંત. ૧૪૬
 જીવ રહે નેં જશ જશે, જાણે ખાધું ગામ;
 ધિક જીવતરે અવતાર તે, એનૂ તે શું નામ. ૧૪૭
 જશ કારણ જરે દીજીએ, તે જશ જ્યારે જાય;
 કહો જીવ્યુ શા કામન, વિચારજો મન માંય. ૧૪૮
 મહાદેવ પ્રતિ માગિયે, સેવા કરી સમક્ષ;
 જશ રહે તો જીવ રાખજો, જશ વણ જીવ નરક્ષ. ૧૪૯
 નાણું કોનુ રહે નહિ, રૂંડું ભુંડું રહે નામ;
 નાણું નામ રાખી શકે, કરવું એવું કામ. ૧૫૦
 રખજે જરે વહાલો કરો, જશ વહાલો કરે જોર;
 જશ વહાલો તે સહાપત્ય, જરે વહાલો તે ચોર. ૧૫૧
 જીવ ગયા તે જરે વડે, પાંડવ કૌરવ કાજ;
 અદાર ક્ષોણિ અઠાવિયાં, નિગમ્યાં અકલે રાજ. ૧૫૨
 જરે વહાલો કર્યો રાયણે, બુદ્ધિ વિચારી બુઝાં;

કરણે જર કિંકર કર્યો, બાંધિ ગયો ગણિ ગાંઠ. ૧૫૩
 ડાટયા તે દેહવટ ગયા, રાખ્યા ત્યાં થઈ રાખ્ય;
 ખરચ્યા તેનિ ખુબી થઈ, થયા એકના લાખ. ૧૫૪
 વ્યાજ ખોરે વાળ્ય આગિયા, સાંચ્યા ત્યાં ગઈ સાખ્ય
 જર રાખ્યો કદી નવ રહે, દુર્લભન સમ દાખ્ય. ૧૫૫
 લક્ષ્મી સંચિ તે લોભિયા, ધન સાંચ્યાં ધરિ ટેક;
 જરેર ગયા જખ મારતા, કંડિ ન લઈ ગયા એક. ૧૫૬
 પાંચ અખજ પૂરા હતા, જેની પાસે રોક;
 તે મૃત્યુથી ન ઢગ્યા, કુન્જેતી પામ્યા ફોક. ૧૫૭
 વિક્રમે જર જોડ્યો નહીં, જથ ઢપરાળ્યો જોડ;
 દુખભંજન નવ ખંડમાં, નામ કર્યું નહિ ખોડ. ૧૫૮
 બોજને જર બાવ્યો નહીં, આખ્યો તે કરિ આથ;
 હજાર ગણો હેતે થયો, ગયો લઈ નિજ સાથ. ૧૫૯

વિક્રમ રાજા વિષે. ૧૩

- વા. ૨૨ પર દુખમાં પરમારથે, પર કાળે દે પ્રાણ;
 પર સ્ત્રિ સહોદર પ્રાક્રમી, વિક્રમ અતુર સુખણ. ૧૬૦
 વા. ૨૩ કીર્તિ વિક્રમતણી, બાપી દેશ વિદેશ;
 નવ ખંડે શુભ નામના, નિર્મલ એહ નરેશ. ૧૬૧
 કો કહે અર્જુન અવતર્યા, કો કહે કર્ણ નરેન્દ્ર;
 કો કહે પરશુરામ છે, કોઈ કહે હરિચંદ્ર. ૧૬૨
 સત્યવાદી કોઈ એ સમો, ધરણી પર નહિ ધીર;
 યૂર પૂરે સામદ વડો, નામ રખણ એ નીર. ૧૬૩
 જાવત ગંગ તરંગ જળ, જાવત નર્મદ નીર;
 જાવત દિનકર ઇંદુ અતિ, અવિચળ વિક્રમ વીર. ૧૬૪
 મૂક્યાં મંદિર માળિયા, મૂક્યાં રૂડાં રાજ;
 મૂકી રંગબર રાણિયો, પર દુખ ભંજન કાજ. ૧૬૫
 વા. ૨૨ વિક્રમસેન વિચારિયું, ધન સંચિથ તે ધૂળ;
 લોભિ લાજ રહે નહીં, લોભ પાપનૂ મૂળ. ૧૬૬

મોજ રાજા વિષે. ૧૪

- વા. ૧૦ થયો નથી થાથે નહીં, બોજ સમો કો ભૂપ;
 પીયર તે પંડિત તણો, રાજ તેજ રિધ રૂપ. ૧૬૭

વર્ષ પંચાવન માસ નવ, ઉપર દિવસ તો ત્રણ્ય;
એકલુ આપ્યુ ભોગલ્યું, પછે ગયો મિત્ર શર્ણુ. ૧૬૮
કીર્તિ તેની લખ્ય કોટીધા, પસરો જગમાં પુંક;
જનની એકજ જનમિયો, શેર આપને સુંક. ૧૬૯

સામલ તથા રણીદાસ વિષે. ૧૬

- વા. ૧૯ શ્રીગુર્જર ગુણ સાગરે, અમદાવાદ આ દેશ;
સાલ્મતી સુખદાયની, પાપ નહીં ત્યાં લેશ. ૧૭૦
વરણ અદારે વમે તહાં, તે ધાયે સત ધર્મ;
અતુર ચોરાંશી નાતના, ભારે રૂડા ખેલ. ૧૭૧
શ્રીગોડ માળવિ વિપ્ર સુભ, વંરિશ્વર ધરસૂત;
શામળ નામ શિરોમણી, પ્રતાપવંત છે પુત. ૧૭૨
આત્મી ખ્યાતી દેશ દિશે, પંડિતપૂર પ્રમાણ;
ગાતર પ્રગણામાં ઘણું, થયું જગતથી જાણ. ૧૭૩
સુંઝ ગામ શીરોમણી, તેજ પુંજ પરકાશ;
પવિત્ર ભૂમી તિર્ય ભલ, વંરિશ્વર શિવ વાસ. ૧૭૪
ત્યાં કણખો કુળ ઉજળા, લેઉવા લાયક લાજ;
કાઉજી કુળ ઉત્તમ કહું, મનજી સુત મહારાજ. ૧૭૫
રખીદાસ રાજસ વડો, પ્રીછે સગળી પેર;
ધણે હેત તેડાવિયો, કવિ શામળ નિજ ઘેર. ૧૭૬
ખ્યાત પાન શુભ વીધનાં, અમત મેવા આહારે;
પૃથ્વી કરી પસાયતે, હેતે રોષી હાર. ૧૭૭
પાળક સર્વ પુરાણનો, અરી વાતનો ખોજ;
રખીદાસ ગુણ રાજવી, ભૂપતિ બીજો ભોજ. ૧૭૮
વા. ૫૯ વાસણ વંશે અંશપત્ય, મનજી સુત મેરાણ;
અંથ સંજ્ઞા સુંઝમાં, પંચ કર્યા પ્રમાણ. ૧૭૯
સપૂત શ્રીસુરસંધનો, ગુણ નિધિ ભાટ ગમાન;
તેના સુત સરદારને, સોખ્યા અંથ સુખાણ. ૧૮૦
વા. ૨૯ ગરિખતણો હું ગરિખ છું, રાંક તણો છું રાંક;
ગુણ અવગુણ હોય અંથમાં, ક્ષમા કરો સહુ વાંક. ૧૮૧
વા. ૫૯ શ્રીગોડ માળવિ વિપ્ર સુભ, વેગનપુરમાં વાસ;
પુરુષોત્તમ કેરો પિતા, કહે કવિ શામળદાસ. ૧૮૨
- ૧ ધન છે તેના માત પિતાને.

ગુજરાત વિષે. ૧૬

- વા. ૩૪ દેખો ગર્જર દેશને, મનમાં વિશ્વમય થાય;
પંડિતને પૂજે નહીં, પાપંડી પૂજાય. ૧૮૩
- દ્રવ્યવાન વનિતા કરે, શુભિજ્જનને નહિ માન;
નાદ ભેદ જાણે નહીં, નહીં ગાન નહિ તાન. ૧૮૪

રાજા વિષે. ૧૭

- વા. ૩૫ રાજા તેતો તાત છે, પ્રજા પુત્રિને પુત્ર;
શાસ્ત્ર સાક્ષિ પૂરે સદા, સાચો અક્ષર સૂત્ર. ૧૮૫
- ગજ વશ છે એકુશને, નારી છે વશ શર્મ;
અર્જુન વશ મરજતદને, રાજા છે વશ ધર્મ. ૧૮૬
- વા. ૧૦ કોનુ રાજ્ય કોનૂ ચલણુ, કો સામદ કો શૂર;
રડાવે રધયિત રોકને, નરપતિમાં નહિ નૂર. ૧૮૭
- વા. ૩૦ મહિષ મિત્ર કોનો નહિ, મહિષત દેખ આંખ્ય;
માને કાને સાંભળ્યું, ભલું ડહાપણ એ ભાંખ્ય. ૧૮૮
- વા. ૩૨ ભલા ભલા છે ભૂપતી, એક એકથી એક;
મલને કો પ્રતિમલ મળે, વસુધા માહિ વિવેક. ૧૮૯
- ન્યાય ન ચુકવે નરપતી, સાચ જૂઠૂ નવ જ્ઞેય;
પાપ આપ તે ભોગવે, નહિ ખીન્ને જન કોય. ૧૯૦
- વા. ૫૬ નીચ છુદ્ધિ નરપતિ થયા, ધારે લેવા મેના;
રધયિતનો શો આશરો, માફું રાયનૂ મેના. ૧૯૧

જનાનખાના વિષે.

- વા. ૫૪ બાપ હોય કે બેટડો, પાડોશી કે પ્રીત;
હુકમ વિના નવ સાંચરે, રાજવણાની રીત. ૧૯૨
- વા. ૫ દુઃખ ભલું દારિદ્રનૂ, ભલી વેઠવી ભૂખ;
તેથી ભુંડું ભૂપ ધરે, સ્ત્રી માણસને દુઃખ. ૧૯૩
- વાત કોઈશું થાય નહિ, બાહર નહીં જવાય;
રૂંડું ભુંડું જણાય નહિ, રહિ કારાગ્રહમાંય. ૧૯૪

રાજાના કોપ વિષે.

- વા. ૫૪ મારકણો ને મહિષતી, ખીજ્યો ને અંગાર;

૧ ધનવાન વર શોધે પણ શુભવાન કુંવારા રહે. ૨ અડધારી.

- અધિપતિ ને અતિ કોપિયો, હેનાળે અંગાર. ૧૬૫
 વા. ૩૬ રાય રૂઢા દીઠા નથી, વળિ વકરાયા વાઘ;
 અહિ અકળાયા હોય ત્યાં, લેશ જડે નહિ લાગ. ૧૬૬
 મહિપતિ ગણે ન મિત્રતા, નગણે પુન્ય ને પાપ;
 દાવ કરે ઘડિ એકમાં, વેદ પુરાણે છાપ. ૧૬૭

મોટા લોક વિષે. ૧૮

- વા. ૬૭ મોટાની કરિયે નહીં, જાણિ અજાણી વાત;
 મોટાની વઢવાડમાં, ગરિય મનુષ્યની ધાત. ૧૬૮
 વા. ૩૩ મંદવાડ જે ગરિયનો, જોરાગરનુ જર;
 પ્રગટ ન થાયે પલકમાં, ભગે સો ભારે ભાર. ૧૬૯
 વા. ૮ અજાહત્યા અદકી કરે, નાસે દેખી વાઘ;
 પ્રતક્ષ દીઠું પારખું. અજિયાના બે ભાગ. ૨૦૦
 વા. ૪૯ ગરીબને સહ ગંજશે, કુણુ આઁયું કુણુ જાય;
 પૂછે કોણુ પ્રતાપિને, ગુણુ તેના સહ ગાય. ૨૦૧
 બગારું ખાય બળીટજન, ચપડી વાગે તણ્ય;
 તેને કુણુ પૂછી શકે, કથા શુણુ કુણુ કર્ણ. ૨૦૨
 એવાં કામ બને અધિક, મોટા જનને મહેલ;
 ગરિય બિચારા શું કરે, શ્રીમંતને સહ સેહેલ. ૨૦૩
 વા. ૩૫ નીચું મન કદિ નવ કરે, તે મોટા કહેવાય;
 શત લાંબણુ જો સિંહ કરે, તોય તરણુ નવ ખાય. ૨૦૪

રજપુત વગેરે લોકો વિષે.

- વા. ૧૯ જોયા ગામ ગરાશિયા, કરે ખુંખારા ખાંત;
 અમ્મલ આરોગે અતિ ઘણાં, હોડે હઠિલી જાત. ૨૦૫
 દિલનો ડસ મૂકે નહીં, આઁઁ પેહેરે અંગ;
 સમૃદ્ધિ ધરમાં સાંપડે, તો તે રાખે રંગ. ૨૦૬
 ઘણાં વખાણુ ધરડાતણાં, કરે કારમાં કોડ;
 જશ વહાલો બહુ જગતમાં, હેંશિ જીતે હોડ. ૨૦૭
 પસાયતાં પ્રથની તણાં, કરે ક્ષત્રિવટ જીત;
 મળતા જનને મારતાં, હઠિએ ન ધરે હેત. ૨૦૮

ભાટ વિષે.

- ભાટ જોયા ભલિ ભાતના, મરડે મુઝ મહા મુલ્ય;
લાજ વધારે લોકની, ફેકટ ખોલે કૂલ્ય. ૨૦૯
- આપ્યું *આસંકળ કરે, વિધ વિધ કરે વખાણ;
અમર કરે આદર કર્યે, તજે ટુંકારે પ્રાણ. ૨૧૦
- વા. ૨૦ ક્યારે તુરંગપર ચડે, ક્યારે પગ કેકાણ;
પેદે કહીં પલંગપર, ક્યારે પડે મસાણ. ૨૧૧
- ક્યારે ખટરસ ખાંતથી, ક્યારે રાખ રસાણ;
કદી અભંગા ખૂંજીએ, કદિક જનનવે ગાજ. ૨૧૨
- વિષમ વાટમાં પરવરે, ભીતર થાય ન ભીત;
તું કહેતામાં તન તજે, રાવ ભાટની રીત. ૨૧૩
- કરે જમાની જોખણું, કોઈ દસોંદી ખાય;
નવ જાએ કો નીચને, રાવ ભાટ કહેવાય. ૨૧૪
- કેડ કટારી કોડ શું, આણ ઉપર રહે આથ;
ગાળ ન સાંખે કોઈની, હામ ઘણેરી હાથ. ૨૧૫
- ખોલ્યું ખાળિ પળાવવે, સાહુકારિ વટ સાટ;
પ્રાણ તજે પરકારણે, તે ભૂપતવત ભાટ. ૨૧૬
- વાતો કરે વિનોદની, સભાસોહંતે ઘાટ;
રાજ સભાને રીઝવે, તે ભૂપતવત ભાત. ૨૧૭

ચારણ વિષે.

- વા. ૧૯ ચાતુરિ જોઈ ચારણ તણી, ખોલે મીઠા ખોલ;
માન ન દેજો મહીપતી, તરત ઉતારે તોજ. ૨૧૮

વાણિયા વિષે.

- જોયો વાસ વણીકનો, ખાય અલેખે અહાર;
લેખણમાં લે લૂહિને, શિર ઉપાડે ભાર. ૨૧૯
- મોટિ કુંદ જો કુખ નહીં, બેઠા રહે ઠરિ ઠામ;
શાહ નામ સઉકો કહે, જોડે ઝાઝા દામ. ૨૨૦
- ઓછુ આપવે આગળો, અદકો લેવે લાભ;
ડાહ્યો દેવું વાળવે, જોડણ ધાલે આભ. ૨૨૧

*આબાર... ૧બુજી એટલે પરીણાગત કરવામાં અખંડ રહે.

- મૂળ કહાડે માગતાં, લેખું ગણવે લીન;
મળિ આલે મોટા જને, જ્યમ જળ સાથે મીન. ૨૨૨
- થોડે કામે દામણો, રળે બહુ લે રોક;
મિથ્યા મહો કૂટે ધણું, કરે કજેલી કોક. ૨૨૩
- વા. ૧૬ વણિક ભાઈનૂ રૂઠવું, વણિક ભાઈની કૂલ્ય;
વણિક ભાઈનૂ તૂઠવું, આડો વાઠની ધુળ. ૨૨૪
- વણિક ભાઈનૂ રૂઢન જે, વણિક ભાઈના ખ્યાલ;
વણિક ભાઈનું આલવું, સર્વે આળખંપાળ. ૨૨૫
- વણિક તણું આણું ખરું, વળી ખરો વેલિવાર;
લોણું દોણું વણિકનૂ, જોયિ નભે સંસાર. ૨૨૬
- વણિકથિ કો ડાહ્યા નહીં, ઘડિમાં ઘેલો થાય;
દેવાળાથો નવ ડરે, વણિક વડો કહેવાય. ૨૨૭
- ધન રળતાં ધીરજ ધરે, શાવટ મડિ કહેજ;
વગર વિચાર્યું નવ કરે, સગળું સાંખિ રહેજ. ૨૨૮

સોની વિષે.

- વા. ૧૯ સોની નિરખ્યા શેરમાં, ઘડે ધણેરા ધાટ;
તરુર તેની તુલ્ય નહીં, હંસ હરી લે હાટ. ૨૨૯
- નગણે પાપ પડેતરો, રનેહ નહીં કો સાય;
સોનાનું સૂનું કરી, હેતે આપે હાય. ૨૩૦
- વા. ૩૮ જગંનાથની આંગળી, કાપી લીધી કોડ;
અનેક તરુર અવનિમાં, નહિ સોનીના જોડ. ૨૩૧

કંસારા વિષે.

- વા. ૧૯ જો કંસારા કૂડિયા, કૂડા ત્રાંખા તોલ;
જનાં તણાં નતાં કરે, મુગે ખમાણું મોલ. ૨૩૨
- કરે લાવિને ઉજળું, લાભ સવાયો ખાય;
ધર ખેડા અલખત કરે, ગરજે લેવા જાય. ૨૩૩

કળત્રી વિષે.

- નહિ વપુએ વરણાગિયો, નહિ કાયર નહિ શૂર;
કાયકષ્ટિ કણખી ધણો, પરમારથનૂ પૂર. ૨૩૪
- વરણ અન્ય જો વિશ્વમાં, રણ્ય કણખિનૂ ખાય;
કણખી મેહેનત કોટિધા, ખારે વાટે જાય. ૨૩૫

- ધાર્ધ ઘણો ધંધો કરે, ધુળથી પકવે ધાત;
 અધિપતિ કેરા આહારમાં, મહિપતિ કેરાં માન. ૨૩૬
 વા. ૬૪ વકારિયો વાને ઘણો, કૂંજાવ્યો કૂંજાન;
 ભાભો કણખી ભોળિયા, દૂન્યાથી ૧૬૬જાન. ૨૩૭

દરજી વિષે.

- વા. ૧૯ દરજીનૂ દૈવત જીઓ, સોય દોરા લે હાથ;
 રાગ કરે રહિ રંગમાં, ધરમાં શામા સાથ. ૨૩૮

ધોત્રી વિષે.

- ધુએ વસ્ત્ર સહિ વરિતનાં, થાય અહંકારી આપ;
 એ લક્ષણ પરિચિત તણાં, કરે ઘણેરું પાપ. ૨૩૯

હજામ વિષે.

- અદકી એકજ પાંસળી, પડે નવાંધી ભાત;
 મોટમ માને મનથકી, નાપિક કેરી નાત. ૨૪૦
 અણુ બોલ્યો અધક્ષણુ નરહિ, કરે તરણનો મેર;
 અણુ દોઢે અણુ સાંભળયે, સહજે બોલે ફેર. ૨૪૧
 મન દઈ મેહેનત નવ કરે, કરે પરાણે પ્રીત;
 નારી વત નખરાં કરે, રાત તણી તે રીત. ૨૪૨
 એછિ જાત અદપાંસળી, અદકા બોલો આપ;
 પુરો જીઠાનો પાદશા, પાપ રૂપ પરતાપ. ૨૪૩

કોઠી વિષે. ૧૯

- વા. ૩૯ કોઠીલ જોયા કારમા, હઠે હરામી ખોર;
 દિવસે દાતા થઈ ફેરે, રાતે ચિતના ચોર. ૨૪૪
 દોઢું દૃષ્ટિ ચુકે નહીં, ધાલે મોટી હામ;
 વેદર વંદાણુ ચુકે નહીં, કોઠીલ કુળનાં કામ. ૨૪૫
 નાસે નરમ પડ્યા થકી, સુંઢે^૩ તેશું શૂર;
 બાંધ્યો ત્યારે બાપડો, દોડ્યો જાયે દૂર. ૨૪૬
 વા. ૪૬ ઉભય આંખ્યએ અન્યને, આંખ્ય ચોરને આડ;

- ૧ ગરીમડો થઈ જાય. ૨ નકી ચોરવું ચુકે નહીં.
 ૩ સામો થાય તેની સાથે લડે.

તસ્કરિ જાયજ તરત તે, હરાવ કરીને ઠાઠ. ૨૪૭

નાગર વિષે. ૨૦

વા. ૪૨ નાત્યજ તેનો નાગરી, નવિસંદા નર નેટ;
ભામનિ ભાળવિ ક્યમચકે, પહેાચેલા સડ ઠેડ. ૨૪૮

ગુણકા વિષે. ૨૧

વા. ૩૨ ગુણકામાં તો ગુણ નહીં, ગુણકાને શી લાજ;
ગુણકાની શી પ્રીતડી, કરે દ્રવ્યથી કાજ. ૨૪૯
ધન દે તે તેનો ધણી, પ્રીત કરે તે પત્ય;
નોંદા કોઈ નવ કરે, શ્યાવે નહિ કો સત્ય. ૨૫૦

કુલટા સ્ત્રિયો વિષે.

વા. ૩૫ એ જળથી મગ નહી ચડે. સોમણ આગે કાઠ;
હથ્થર આણુ નમાનું હું, સ્ત્રી ચરિત્રનો ઠાઠ. ૨૫૧
વા. ૧૫ મુઆ ઉપર મમતા કરે, જીવતાને નર જોય;
હરામખોર એ આગળે, અત્ય ન દીડી કાંય. ૨૫૨
વા. ૨૦ ગઢ લેવો લંકાં તણો, તરયું સાગર પૂર;
દેહ ધરે દાવાનળે, તે જીતે સ્ત્રી નર. ૨૫૩
અહિ મુખ જે ચુંમન કરે, બાઘ મૂંઝ લે વાળ;
આભ ભરે જે બાથમાં, તે ચતુરાનાં આલ. ૨૫૪
નામવડે અમળા રહે, જીવતી જાત અજીત;
જેવલો જન જીતશે, રાડ લહે શી રીત. ૨૫૫
સુંદરિ સમળી રૂપછે, અંતરિક્ષ ભમતી આખિ;
જર દોઢે જોખમ કરે, ઝડપ નેહની નાંખિ. ૨૫૬
દીધાં એવાં પાંખિએ, ઘરં ઘરણી ઘરસૂત્ર;
રૂણ ભાવે આવી મળે, પરીવાર ને પુત્ર. ૨૫૭
તજ પંડીતતા પંડીતે, કનિએ તજ્યાં કહેણ;
ડાહ્યે તો ડહાપણ તબ્યાં, વિદ્યા વિવેક વેણ. ૨૫૮
લજ્જવિયા કમ્મ લખપતી, મહિપતિ મૂક્યાં માન;
કોડપતી કિંકર કર્યા, નારિ ચરિત્ર નિદાન. ૨૫૯
કો વેળામાં પ્રસંન મુખ, કો વેળા બહુ રોય;
પાર કોઈ પામે નહીં, કળી શકે નહિ કોય. ૨૬૦

- કો વેળા રાજી રહે, કો વેળા કરે દોષ;
 કો સમે ખેસે ખારણે, કો સમે રહે અલોપ. ૨૧૧
- કો વેળા ખાલે ખલૂ, કો વેળા રહે મુન્ય;
 કો વેળા શોભા રચે, કો વેળા રહે શુન્ય. ૨૧૨
- મરદ નથી કો માહિંપરે, સર્વ રહે શુન્ય હોય;
 રાંડ આગળ સડે રાંકડા, ખરિ હિમત દે ખોય. ૨૧૩
- મુંછ નહીં એ પુંછ છે, પાઘ નહીં એ ડાઘ;
 મરદ નહીં મરદો મડિ, સિહ વાનર કે વાઘ. ૨૧૪
- શરા પૂરા સાહસિક, અનમી ને અહંકાર;
 વાંકા ને વરણાગિયા, ભામન મન શો ભાર. ૨૧૫
- વાઘ સાથે વાતો કરે, હરિતશું ધાલે હામ;
 કામન આગળ કિંકરા, કામન જીતણ કામ. ૨૧૬
- સમુદ્ર તરે સંક્ષેપમાં, અગ્નિ ઓલવે અલ્પ;
 જીવતીને જીતે નહીં, શામાને મન સ્વલ્પ. ૨૧૭
- હાળાહાળ વિષ જીરવે, નાગને ધાલે નાય;
 પામે પાર સમુદ્રનો, હારે શામા સાથ. ૨૧૮
- વા. ૩૩ વાણેતરે દિવ્વ ડાહરા, પેઢો તણા પ્રધાન;
 સર્વે વસ્તૂ સાચવે, જીવતી ધિરતાં જાન. ૨૧૯
- કાર જાય નિજ કંચનો, જાય લોકમાં લાજ;
 પાણિ જાય પરિયા તાણું, કચમ કરિયે તે કાજ. ૨૨૦
- વેગે દિવસ વહી ગયો, રાતપડી ઘન ધોર;
 ખહારે જરે જન નીકળે, કાં ચાકરે કાં ચોર. ૨૨૧
- વા. ૩૮ નારી જે જારી કરે, કુલ્લુદિનૂ તે કાજ;
 ખોલે પરિયા ખાપના, લાખેણી ખુએ લાજ. ૨૨૨
- વા. ૫૮ ભુંડામાં ભુંડી ઘણી, ખરે સાથે પ્રીત;
 પુન્ય કરેલું પરજળે, રૂડી નહિ એ રીત. ૨૨૩
- આ લોકે અપજશ ધણો, અધર્મ અન્યા જાણ;
 પરલોકે પછિ જઈ પડે, ખરી નરકની ખાણ. ૨૨૪
- નારો જારી નીચ છે, ચતુર તણો નહિ ચાલ;
 જથ એમાંથી શો જડે, માહિ નહીં કાંઈ માલ. ૨૨૫
- વા. ૬૬ ડાકણ ભૂત ને વ્યંતરી, લે મુંઝો ઉતાર;
 પ્રમદા ખીજી પ્રાણલે, ક્ષણું ન લાગે વાર. ૨૨૬

- વાયસ વિમળ નહોય કદિ, મહિપતિ હોયન મિત્ર;
જગમાં નહિ જૂઠા વિના, ચતુરાં તાજું ચરિત્ર. ૨૭૭
- સ્ત્રીની બુધિ તો પાનિયે, હૈયું નગ્ધે હાય;
મોહલ મિડિયો મૂકિને. ગર્ધ સોદાગર સાય. ૨૭૮
- માયાપ વાલાં નવ કર્યો, ન કર્યા વહાલા બ્રાત;
કાયા વાહલી નવ કરી, વધતી શોકું વાત. ૨૭૯
- વા. ૬૬ માયાપ વાઠ જોઈ રહ્યાં, સ્વજનો પામ્યા શોક;
ફટરે ફટ સડોફે કરે, ત્રાઘ ત્રાઘ કહે લોક. ૨૮૦
- પ્રાણ પછો તજવો પડ્યો, લક્ષ ગમાવી જાજ;
સહસા કામ કર્યા થકી, કશું ન સોધ્યું કાજ. ૨૮૧
- આતમ ધાત કરવા થકી, થઈ પાપમાં ગર્ક;
સહસા કામ કર્યા થકી, નકી પડી જઈ નર્ક. ૨૮૨
- વા. ૪૭ પરણ્યા નરને પરહરી, નારી નિકળી જાય;
તે અંમત રસ પર હરી, ઝેર હળાહળ આય. ૨૮૩
- વા. ૨૩ નારો ને હણવી નહીં, વાંક પડે જો જાણ;
પરહરવી પાસે થકી. શાસ્ત્ર પુરે છે સાજ. ૨૮૪
- અલ્પહત્યા છૂટ્યા તણો, કોઈ કાળે ઉપાય;
સ્ત્રીહત્યા જોણે કરી, તેતો નરકે જાય. ૨૮૫
- વા. ૩૫ જે મારગ કેસરિ ગયો, રજ મેડી તરણાય;
તે અડ ઉમા મૂક્યે, નહિ આપે હરણાય. ૨૮૬

કામદેવના જોર વિષે. ૨૩

- વા. ૫૮ કાયામાં કંદર્પ છે, બહુ વિધિ મારે આણ;
આતુરનાં ચિત ચૂકવે, પરવશ પાડે પ્રાણ. ૨૮૭
- વા. ૩૬ મળે અગ્નિ ધૃત એકઠાં, સ્થિર ઉકાળો થાય;
કોણ સતી કે સાધવી, કોણ રંક કે રાય. ૨૮૮
- કામિ પુરૂષને કામની, મળ્યે ઉપજે મોહ;
એક એક ઉપર મન ધસે, અમક પાણ પર લોહ. ૨૮૯
- વા. ૩૫ ભુખ્યાને અણ ભોજ્યથું, અનાથને શી આથ;
કશી જાને દીકરી, ઉન્મતને શો સાથ. ૨૯૦
- સત્ય શીળ ડાહ્યાપણ ગયું, ગયુંજ નિર્મળ નામ;
સૌ પાણી વહેતે ગયું, જ્યારે પ્રગટ્યો કામ. ૨૯૧
- પુત્ર મિત્ર વહાલો નહીં, નહી રજ નહિ દામ;

- પંડિત પણ વહાલો નહીં, જ્યારે પ્રગટ્યો કામ. ૨૬૨
 અળખામાઝુ આપું જગત, અળખામાઝુ શિવ શામ;
 આત્મા નિજ અળખામણો, જ્યારે પ્રગટ્યો કામ. ૨૬૩
 ગમે ન ધર મુર મેડીયો, ગમે ન ઉલ્લસ કામ;
 ગમે ન વાત નિદ્રા તણી, જ્યારે પ્રગટ્યો કામ. ૨૬૪
 ઉમયા હશેન જીતિયો, જીત્યો નહિ શ્રીરામ;
 ખરદાએ નવ જીતિયો, અજીત દ્ર એ કામ. ૨૬૫
 જીત્યો નહિ મહા મુનિવરે, જીત્યો નહિ રાવ ચંદ્ર;
 જીત્યો ન વ્યાસ વિચક્ષણે, જીત્યો નહિ સુરે ઇંદ્ર. ૨૬૬
 જીત્યો ન પાંચે પાંડવે, જીત્યો ન રાવણ રાય;
 જીત્યો નહિ જોગેશ્વરે, કામ અજીત કહેવાય. ૨૬૭
 વેદ પઠન કવિ ચાતુરી, સંઘળી વાતો સહેલ;
 આભ ચઢન ઇંદ્રો દમન, કામ જિતન મુશકેલ. ૨૬૮
 પારાસરે પંડિત ભણે, નવ પંડ જેનૂ નામ;
 મછંગંધા મનમાં વશી, કરતવ્ય કહિએ કામ. ૨૬૯
 ચાતુર ચંદ્ર સરિખડો, રોહિણિ જેની રામ;
 આઘાણિ તેણે ભોગવી, કહિએ કરતવ્ય કામ. ૩૦૦
 કહેતાં પાર ન પામિયે, પ્રકાશિયે શિદ પાપ;
 સૌકો મનમાં સમજીને, જાણો આપો આપ. ૩૦૧
- વા. ૫૩ શમુદ્ર સરખા ઉત્તરે, સરોવરના શાદંગ;
 તોળાય હરાડા હાથિયા, ત્યાં પાડા પાચંગ. ૩૦૨

વ્યભિચારિને શિસ્વામણ વિષે. ૨૪

- વા. ૨૦ પર નારી પાળી ખરી, કાપે નિત નિત કાપ;
 રૂક્યા જેને રામજી, પર નારી પેં જાય. ૩૦૩
 પર નારીના પરભાયા, બૂઝ્યા ઝોંતેર લાખ;
 કહેતો તેહ કથા કહું, શાસ્ત્ર તણી દઉ સાખ. ૩૦૪
- વા. ૩૮ પિયું હળાહળ સોયલું, વછનાગની વાત;
 જીરવયું ધાણું દોહલું, કરે દેહની ધાત. ૩૦૫
- વા. ૪૪ તે વેળા તેની ઘડા, તેજ પત્રક તેવાર;
 અજર નહીં એ વાતમાં, શેશ તણો સંસ્કાર. ૩૦૬
 બાવના ચંદન પરહરી, કૌવચ વહાલી કીધ;
 પરણી જ્ઞાનિ પરહરી, દિલ પરચ્છી ને દાધ. ૩૦૭

- ખા. ૪૭ નાગરવેત્રી પરહરી, ચાઘ્યાં પીપળ પાન;
 સિંહ શાફુલો પરહરી, રનેહે ઈચ્છ્યું ચાન. ૩૦૮
- હય ગજ વાહન પરહરી, ખર વાહન આખિર;
 અમૃત ભોજન પરહરી, જમવા માંડ્યું ઝેર. ૩૦૯
- ધરનારી ધરનાં ધણી, એનો અમૃત ખાણ;
 પરનરને પરનારિયો, ઝેર હળાહળ જાણ. ૩૧૦
- વા. ૧૫ શામળભટ શીક્ષા કહે, શણુગ્ને સહ સંસાર;
 પરનારીની પ્રીતમાં, અવગુણ એક હજાર. ૩૧૧
- લક્ષ્મિ વિછીની વેદના, ખરી વાત ક્ષય રોગ;
 પરનારી શું પ્રીતડી, ભારિ કરમના ભોગ. ૩૧૨
- વા. ૫૩ જરૂરી જિવ જોખમ કરે, જરૂરીથી જરે જાય;
 જરૂરીથી જશ નવ રહે, અધિક યાય અન્યાય. ૩૧૩
- સિંહ-ભક્ષ ખાધ શિયાળિયું, શશલો જીતે શેર;
 અહિને જીતે અજશિયું, યાધ તરણનો મેર. ૩૧૪
- વા. ૫૮ પગલે પગલે પાપ છે, ડગલે ડગલે દુઃખ;
 જરે કરમ જોણે કર્યું, સ્વપનામાં નહિ સૂખ. ૩૧૫
- સાંઝે લાગે સ્વરૂપ પણ, જાય છે જશ જરે જોર;
 નરે નારી નરકે પડે, અંતે અંધારું ધોર. ૩૧૬
- ઝાડ ઝેરનૂ જરૂરી છે, માઠાં તેનાં મૂળ;
 મૂરખ મન મોટમ ગણે, ધર્મીને મન ધૂળ. ૩૧૭
- જરે ગણે કરિ જરિયો, લાભ લિધો મેં લાખ;
 પણ ઝાકળ જળ, ઝાંઝવાં, રૂડાને મન રાખ. ૩૧૮
- પવિત્ર જન રહેજો પરા, ડહા રહેજો દૂર;
 સમિપ રહ્યાથી સુખ જશે, વહેણો વહેતે પૂર. ૩૧૯
- રાવણ સરખો રોગિયો, દશ મૈસ્તક ભુજ વીશ;
 ત્ર્યંબુ રાજ્ય લંકા તણું, આપે કોખ્યા ઈશ. ૩૨૦
- વાળિ જોરાવર વધ થયો, શત ભગ પામ્યો ઈંદ્ર;
 ક્ષયરોગે ખરતો ગયો, અતુર પુરુષ જે ચંદ્ર. ૩૨૧
- દુજોધન દેહવટ ગયો, કૈરવ પામ્યા કષ્ટ;
 પરનારીથી પરભવ્યા, વિષમ ઝેરની વૃષ્ટ. ૩૨૨
- કૈમકસો સાથે શમ્યા, ભારે થુભટો ભ્રાત;
 એક ચિતામાં એ બળ્યા, એમ થયો ઉતપાત. ૩૨૩

- એવાં થાય અનેકધા, આદ્ય અંત્ય નેં અદ્ય;
પરનારી પરતક્ષા છરી, શીશ કપાવે સદ્ય. ૩૨૪
- વા. ૨૬ ભજન એક ભગવાનનૂ, પરમારથ કે પુન્ય;
ત્રીગુણ તત્વ તેથી નથી, તે વિણ સધગું શુન્ય. ૩૨૫
- વા. ૬૪ વિઝરિ^૧ કાંધે શું થશે, યુવાનિ કેરું જોરે;
કાં પૂરૂષ કાં પ્રેમદા, અતુલિજ કેરાં ચોર. ૩૨૬
- આકળ કેરાં આંઝવાં, ઘડી એકનૂ સૂખ;
પરભવ પડશે નરકમાં, દાવાદળ ત્યાં દુઃખ. ૩૨૭
- જોણે જોખન જીતિયાં, જીત્યાં પરનર નાર;
તે જનતો સિંધૂ તર્યાં, ઉતરિયાં ભવપાર. ૩૨૮
- હાથ હૈયાં નવ રાખિયાં, થયાં વ્યસનમાં ગર્ક;
તે બુધ્ધહીણા બૂડિયા, નીચ ભોગઆ નર્ક. ૩૨૯
- માણસને તો છતરે, કરે જિજ્ઞાસી વાત;
છળિલો જાય ન છેતર્યા, અંતરે જામી જાત્ય. ૩૩૦
- આતુરિ જે હોય ચિત્તમાં, વિદ્યા ભણિયા વર્ત;
રીઝવજો રઘુનાથને, તો તે કૃણશે તર્ત. ૩૩૧
- પરપૂરૂષ પર નારિને, પરનરને પરનાર;
ઝેર હળાહળ જાણજો, અતિ તાતા અંગાર. ૩૩૨
- વા. ૬૫ સહિ-સહિ મન ડાહ્યાં થઈ, કરે છે છાનાં કામ;
માણસને વંચે સહિ, જાય ન વંચ્યો રામ. ૩૩૩
- છાન જાઈને વાંચયે, ખેતરમાંહી ખીજ;
એવું ઉમી નીકળે, એમાં શી રીઝ ખીજ. ૩૩૪
- વા. ૧૫ સહિ સરખાં નથિ સુઝિમાં, નરનારી લખ કોડ;
ભલા ભલી પૃથવી ધણી, જુગતે નહિ કો જોડ. ૩૩૫
- વા. ૫૭ કમળો જેની આંખમાં, લીલું પીણું દેખ;
નિજ સમ જાણે સર્વને, નહિ તેમાં મિન ખેખ. ૩૩૬
- વા. ૩૫ કમળ નિત્ય જળમાં રહે, નિમિષ ન ભેદે નીર;
કામ ન ભેદે તેહને, જેનૂ થુલ શરીર. ૩૩૭
- અગ્ની બાળે સર્વને, જીવ ન બાળ્યો જાય;
સૌને જીતે કામ પણ, ^૧સાની નવ જીતાય. ૩૩૮

૧ બિચાર દાંકતો. ૨ જોઓ ભૂધ્યા, તેઓનુ સાનીપાણું
તે સમે ટળી ગયેલું; માટે નિરંતર સાની પાણું સંભાળી રાખ્યુ.

સતીચ્છી વિષે. ૨૫

- વા. ૩૫ કેસરી-મુછ, ભોરિંગ-મણિ, કૃપણ દ્રવ્ય, સતિનાર;
જીવ ગયે પર કરે જશ્ય, પડ્ય પાસા પોખાર. ૩૩૯
- હથર બેલી સત્યનો, નોધારાં આધાર;
સત્ય રાખે સતિયા તણું, પડ્ય પાસા પોખાર. ૩૪૦
- સત્યે બાંધી મેદની, સત્યે સહ સંસાર;
હોય સત્ય જો અધવસો, પડ્ય પાસા પોખાર. ૩૪૧
- સત્ય ચુકે જો સાધવી, ભૂમિ રહે નહિ બાર;
સત્ય હોય સંસારમાં, પડ્ય પાસા પોખાર. ૩૪૨
- વા. ૪૩ સૂર્ય સામિ રજ નાંખિયે, પોતાને છંટાય;
ધર્મ અધર્મ નેં સત્ય અસત્ય, તે વેળા તોળાય. ૩૪૩
- વા. ૪૨ રૂડાં કુળ મા બાપની, રૂડાં કરમની રેખ;
સતી શિરોમણિ સાધવી, તેમાં નહિ મિત મેખ. ૩૪૪
- વા. ૩૫ અંખ અંખ કુળ ઉતરે, કદળી કેળાં સાર;
ખરાસ ન તજે વાસના, પડ્ય પાસા પોખાર. ૩૪૫
- વા. ૪૩ ધન્ય અવતાર ધણી કહે, ધન્ય તુજ પૂરણ પેર;
શામા ધન્ય સતીપણું, ધન્ય ધરણિ મુજ ઘેર. ૩૪૬
- ધન્ય ધન્ય તુજ તાતને, ધન્ય તારો અવતાર;
ધન્ય જનતા તાહરી, ભાગ્ય તણો ભંડાર. ૩૪૭
- વા. ૫૨ માનીતી માંઠીતણી, વથ વરતે લક્ષ લોક;
ખાય પિયે ખુબી કરે, સમણામાં નહિ શોક. ૩૪૮

સત્ય વિષે. ૨૬

- વા. ૧૧ જાડી વાત ન બોલિયે, જાડી વાતે દુઃખ;
સાચે સિદ્ધી પામિયે, સાચી વાતે સુખ. ૩૪૯
- વા. ૩૨ સગળું કરવું સોહલું, જપતપ તીરથ દાન;
સત્ય પાળવું દોહિલું, સત્યે મોટું માન. ૩૫૦
- વા. ૮ ક્ષમા રૂપિયું ખડગ છે, મહેર રૂપાની મૂઠ;
સત્ય રૂપિ તો સાંચ છે, તેને શાંતી તૂટ. ૩૫૧
- વા. ૨૮ જનની જઠરે જન્મિને, કાં નરે કે કાં નાર;
સત્ય રાખે પોતા તણું, તે જીતે સંસાર. ૩૫૨
- વા. ૨૫ હથર બેલી સાચનો, અહોનિશ આઠે જામ;

- નોધારાં આધાર 'સત્ય, રાખણ હારો' રામ. ૩૫૩
 વા. ૬૩ સાંભળ પંડિત પંખિયા, તેં પુછ્યું મુજ કામ;^૧
 જીભે જાંઠું નહિ કહું, સાચે રાચે રામ. ૩૫૪

દુશ્વર દુચ્છા વિષે. ૨૭

- વા. ૬ અનેરડી ધુધર ગતી, કળી શકે નહિ કોય;
 આરંભ્યું અમથું રહે, હરિ કરે તે હોય. ૩૫૫
 વા. ૧૦ આવરદા જેની અધિક, હરિ પ્રસંન જો હોય;
 સો લાખો શત્રુ મળે, મારી શકે નહિ કોય. ૩૫૬
 વા. ૨૦ બીમ કહે શુણ ભામની, તજ મન ચિંતા શોક;
 ગમ્યું થાય ગોવિંદનૂ, હણપણ કર્યું ફોક. ૩૫૭

સપુત વિષે. ૨૮

- વા. ૩૨ સપૂતથી શોભા વધે, સપુત પમાડે સ્વર્ગ;
 સપુત યકો સુખ સર્વ છે, વિવિધ પ્રકારે વર્ગ. ૩૫૮
 વા. ૨ હોય પિતા નિર્ભાગીયો, તાલેવન હોય તન;
 હાથી ઘોડે તે ચડે, સદાવ્રતો દે અન. ૩૫૯
 વા. ૫૬ ધન ધન તેની ઘણને,^૨ ધન ધન તેની માત;
 પુત્ર પનોતો પ્રસવીયો, જશ્યંતો જે જાત. ૩૬૦
 વા. ૫૭ મૂછાજો સહ મરદમાં, વીરાધી મહા વીર;
 મુરામાંહી સલક્ષણો, ધર્મ ધુરંધર ધીર. ૩૬૧
 વા. ૬૫ રડો ભુંડું ન આચરે, કરે ન કૂંડું કામ;
 રડાને જાણે સહ, શુણવંત બાપું ગામ. ૩૬૨
 વા. ૩૬ માત પિતા સુખ પામિયાં, તે સુત સત્ય સુજાણ;
 માત તાતને દૂભિયાં, પેટ પડ્યો તે પહાણ. ૩૬૩
 વા. ૧૦ પિતા વચન લોપે નહીં, સાચો તેજ સપૂત;
 માને નહીં માબાપનું, કહિએ તેજ કપૂત. ૩૬૪
 વા. ૫૨ માબાપે મુજને કહ્યું, મેં નવ માન્યું નેટ;
 માંડે હણપણ શાણપણ, તેમાં ઉઠી વેઠ. ૩૬૫
 વા. ૬૭ એક તાત જે જન્મદે, બિન્ને તાત કરતાર;

૧ તે ભુંડે કામે જતી હતી, પણ જીવું બોલવાના પાપથી ડરતી હતી.
 તો પ્રભુએ તેનો ધર્મ રાખ્યો. તેથી પોપટની શીખામણ તેના મનમાં
 ઉતરી. ૨ ગર્ભમાં ધરનારાં તે ઘણા અને જન્મ આપ્યા પછી મા કહેવાય.

ત્રીજી તાત ગુર ગણો, ચોથો અન્ન દાતાર. ૩૬૧.

સ્ત્રીના ગુણ વિષે. ૨૯

- વા. ૧૫ સહ જન જણિયા જીવતિએ, ધવરાબા મહા ધીર;
જોરે કરે કુણ જીવતિશું, ઉછેરી પાણું નીર. ૩૬૦
- વા. ૧૦ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, રૂદ્રને, ચંદ્ર, ઇન્દ્ર, અટમૂખ;
જતિ, સતિ, સિધ, સાધક થયા, કામનિ કેરી કૂખ. ૩૬૮
- એથી થયા ને ઉધર્યા, રમાડીયા મહાવીર;
એણે રાખ્યા ઉદરમાં, પેગાંમર ને પીર. ૩૬૯
- વા. ૩૨ મૂત ધર શામા વિના, સુની સ્મૃદ્ધી સેજ;
સુની જનમ સ્વામી તણો, સ્ત્રી ભાગીરથી તેજ. ૩૭૦
- વા. ૫૪ સધળી સ્ત્રી સરખી નથી, કો રાણી કો દાસ;
કો સતિ કો સંક્રાંતરી, કોઈ દૂધ કે છાશ. ૩૭૧
- વા. ૩૨ દો નારીને નેહથી, આભૂષણ લખ પાંચ;
લાડ લડાવો લખવસા, પણ અદકી દો આંચ. ૩૭૨
- ૧સાચું સદા ન ખોલિએ, મહા ન દહએ માર;
ખીતિ રહે બકતો રહે, વનિતાશું વહેવાર. ૩૭૩
- સતી શિરોમણિ સુંદરી, સ્નેહી શુદ્ધ શરિર;
તો પણ આંખ દેખાડીએ, નેણ બરે ન્યમ નીર. ૩૭૪
- પટકુળ દહ પચરંગના, સોળ સળે શણગાર;
ખાનપાન ખવરાવીએ, દહએ આંચ લગાર. ૩૭૫
- કરે મજૂરી ચાકરી, શૂર કપાવે શીશ;
વિદેશમાં વનમાં ફરે, અબળા કારણ ઇશ. ૩૭૬

પતિના વિજોગ વિષે. ૩૦

- વા. ૫૭ મરદ યોગ ધેર માનની, દિવ્ય દેવાંશી એહ;
નેહ બણો નર નારને, જીવંએક જીવ દેહ. ૩૭૭
- ગાન વતી ને ગુણવતી, રૂપવતી તે રામ;
લાજ વતી લક્ષણવતી, કરે સદા શુભ કામ. ૩૭૮
- જરવંતી જોખન વતી, જશવંતીય જરર;

૧વગર કેળવાયેલી આગળ નો સાચું કહીએકે, મારે આટલી પુંજ
છે તો તે કહેશે કે બધી પુંજનું મને ધરાણું બડાવીને આપો.
૨ સ્વામી.

- લગ્ન કો લોપે નહીં, ભાગ્યદાળી ભરપૂર. ૩૭૯
- સ્મૃદ્ધિવતી બુદ્ધિવતી, સુદ્ધિવતી સૂબાણ; ૩૮૦
- કોડવતી કુંદરપવતિ, માનનિ પણ *મેહેરાણ. ૩૮૦
- વા. ૫૨ ધરમાં જઈ નર ગુણ નિધી, કહે કામનીને કહેણ; ૩૮૧
- વહાણમાં અમો વાધથું, વનિતા સાંભળ વેણ. ૩૮૧
- બ્યારે ધંધર લાવશે, વળિ આવીશું વાસ; ૩૮૨
- મંદિર રહેજો માનની, પ્રિયજન કેરે પાસ. ૩૮૨
- આઓ પીઓ ખુબી કરો, પોઠો પલંગ પાટ; ૩૮૩
- પાન ફૂલ પરિમળ ધણા, હિગો હિચોળા ખાટ. ૩૮૩
- મૂર્છાગત થઈ માનની, એ સુખ સર્વે બાળ્ય; ૩૮૪
- અતુર મુકીને ચાકરી, ઘેર શિયાળો ગાળ્ય. ૩૮૪
- નરવિણુ નારી એકલી, ધિક તેનો અવતાર; ૩૮૫
- કુટુંબ કદી લખ કોટિધા, પણ સૂનો સંસાર. ૩૮૫
- વા. ૩૬ મૈયર વાસી માનની, તેનાં પૂરણ પાપ; ૩૮૬
- સ્ત્રી સાથે સ્વામી તાણે, અધિક કરમની આપ. ૩૮૬
- વા. ૫૨ બાળ્યું બાંવું ને એત્રયું, બાળ્યા સરસ સણગાર; ૩૮૭
- બાળો પુષ્પ પલંગને, ભવન નહીં ભરથાર. ૩૮૭
- બાળ્ય સબ્યા સુખ સ્મૃદ્ધિને, બાળ્ય પુષ્પના હાર; ૩૮૮
- બાળ્યગીત નૃત્ય ગાનને, ભવન નહીં ભરથાર. ૩૮૮
- બાળ્ય મરદ તુજ ચાકરી, બાળ્ય કમાઈ કૃત્ય; ૩૮૯
- નરવિણુ નારી એકલી, કુખ દાવાદળ મૂત્ય. ૩૮૯
- જેમ સરોવર જળવિના, જેમ વિના ફળ વ્રક્ષ; ૩૯૦
- દાતા પાખી માગણો, શોભે નહિ શુભ દક્ષ. ૩૯૦
- વિદ્યા પાખી વિપ્ર બ્યમ, ગરય વિનાજ ગૃહસ્થ; ૩૯૧
- નરવિણુ સ્ત્રી શોભે નહીં, જો હોય સગળી વરત. ૩૯૧
- વા. ૬૧ દશ લખ આજ દિપોછવી, પાંચ લાખ શુભ પર્વ; ૩૯૨
- અડસઠ વીવાયો અધિક, સજન મળ્યો સુખ સર્વ. ૩૯૨
- વા. ૬૭ અતુર પિયા તુમ ચાલતાં, પંડ પડે જિવ જાય; ૩૯૩
- નેણું પડશે નીકળી, કાળજી કડકા થાય. ૩૯૩
- આબ પડે ધરતી ગળે, એવડું માંડું ફુગ્ય; ૩૯૪
- બ્યારે તમને દખશું, તારે થાશે સૂખ. ૩૯૪

- નરથી નારી એકલી, પગલે પગલે વંક,
 દિન દિન દસે દામણી, કામનિ શીરુ કંઝક. ૩૯૫
- વા. ૫૨ કંથે બે કર જોડિયા, આંમૂ લૂયાં આપ;
 જાએ નહિ તો જાન છે, છતાં લાભમાં છાપ. ૩૯૬
- જ્યમ ત્યમ કરિ દિન નિર્ગમો, કાલ આવિશું કીધ;
 હુકમ હોય તો કીજાએ, સારિ વાતની સિધ્ય. ૩૯૭
- વા. ૩૪ વસે દૂર દેશે ઘણા, દુર સાગરનૂ પૂર;
 જેથું મન માન્યું સદા, તે પાસે, નધિ દૂર. ૩૯૮
- વા. ૫૨ સોપારિ આપી શુંદરી, તિલક કર્યું ત્યાં તત;
 પ્રતિગના પોતે કરી, વિવિધ પ્રકારે વત. ૩૯૯

વિજોગણીના વિલાપ વિષે. ૩૧

- વા. ૩૯ મારો મારા કંથનો, દિસતો નુદો દેહ;
 પ્રીત મીનને જાણ સમી, જ્યમ વિદ્યુત ને મેહ. ૪૦૦
- જ્યમ કોયલ ને આંબવન, જે વિધ અંદ્ર અકોર;
 જ્યમ અગ્નીને વાયુને, જેમ મેઘ ને મોર. ૪૦૧
- જેમ કૃષ્ણ ને રાધિકા, જેમ રોહિણી અંદ્ર;
 જેમ રનાદે ને રવી, જ્યમ ઇંદ્રાણી ઇંદ્ર. ૪૦૨
- પ્રીત મુરજમાં કમળને, પ્રીતી અંદ્ર અકોર;
 નાર સંઘાતે મીનને, મેહ સંઘાતે મોર. ૪૦૩
- વા. ૩૯ એક ઘડી રહિયે પરાં, વર્ષ બરાબર થાય;
 એક દિવસ રહેલું પડે, જરૂર જીવડો જાય. ૪૦૪
- કરગરિ કહું કરતારને, તનમનથી હું તર્ત;
 પ્રભુની પાસે માગિયે, માંદી પહેલું મર્ત. ૪૦૫
- સૂની એક ઘડી રહે, ઘણી વિનાની ધન્ય;
 લક્ષ વિંછીની વેદના, ઝેર હુળાહળ અન. ૪૦૬
- તે પિયુ પરગામે ગયા, કુખ પામું હું દેહ;
 વાટ જોઈછું તેહની, જ્યમ દાદુર ને મેહ. ૪૦૭
- ટોળા વિછોઈ મરગલી, જ્યમ રડવડતી રાણ;
 ત્યમ હું ટળજણી રહું, જ્યમ બૂઝ્યાં બહુ વહાણ. ૪૦૮
- વા. ૬૭ વીંછી ડેરી વેદના, જેને વીતી હોય;
 તે જાણે એ કુખમાં, અવર ન જાણે કોય. ૪૦૯
- વા. ૩૯ એક ઘડી એક વર્ષની, રાત્ર કહ્ય થઈ સાચ;

તે જાણે મન માહરું, દિવસ જશે ક્યમ પાંચ. ૪૧૦

સોક્યો વિષે. ૩૨

- વા. ૧૪ સોક્ય સમું કો સાત્ર નહિ, સોક્ય સમો નહિ રોગ;
 સોક્ય સમાને કુખ નહીં, સોક્ય કર્મના ભાગ. ૪૧૧
 લક્ષ વિછીની વેદના, પગલે પગલે પીડ;
 સોક્યને માથે પથ્થર પડો, ક્રોડ કાનમાં ક્રીડ. ૪૧૨
 લક્ષ આંચ અગની તણી, લક્ષ સર્પનૂ ઝેર;
 લક્ષ ધાવ સમશરના, તેવું સોક્યનૂ વેર. ૪૧૩
 લક્ષ તાવ હોય ઠાઠિયા, લક્ષ હોય ક્ષય રોગ;
 અધિક એધિ કુખ સોક્યનુ, ભાવે નહિ સુખ ભાગ. ૪૧૪
 વડિ સોક્યે વીચારિયું, ન્હાનિ પ્રસવે પુત્ર;
 માન પામશે માનની, ભોગવશે ઘરસૂત્ર. ૪૧૫
 ન્હાની સ્ત્રિયે વિચારિયું, મોટી ડાહી યાગ;
 એ જીઆથી સુખ નહીં; મરે તો ભાવઠ જાય. ૪૧૬
 જે જાણે બેના કામમાં, કુર્મતિ ખરચે દામ;
 પરપંચે જે પ્રેમદા, કરે પોતાનૂ કામ. ૪૧૭
 કામણુ રડુંમણુ કોટિધા, કરે અતિધણાં અંધ;
 દોરા ચીકી ચોગણી, ઘણી ન જાણે ધંધ. ૪૧૮
 વડી મળી એક વિપ્રને, મનમાં રાખી મેત્ર;
 વાંકો ને વરણાગિયો, છોગાળો ને છેલ. ૪૧૯
 તાજું રાખે ટીપણું, જોશી માહે જાણ;
 વિખ્યાત બાધા વિશ્વમાં, પંચ કરે પરમાણ. ૪૨૦
 નિત્ય આપે નારીકને, ગુણ જાણે સહિ ગામ;
 વાંકો ને વિદ્યા ભણ્યો, નરભા તેનૂ નામ. ૪૨૧
 કામનિ કહે કહો તે કહે, સોપું ધરે ઘરસૂત્ર;
 વનિતા જો રહે વાંઝણી, પ્રસવે નહિ જો પુત્ર. ૪૨૨
 ભરાય મહિનો માહરો, તો માને મુજ મન;
 સર્વથ સોપું હું તને, તન મન ને વણિ ધન. ૪૨૩
 ખીજ સોક્યે ઝવરતિયો, તેડાબ્યો એકાંત;
 વાત સરવ માંડી કહી, બાગી મનની ભાંત. ૪૨૪
 પૂજ્ય ઉપાય ત્રિતે કરો, વશ થાવે નિજ નાથ;

જો મારું ધાયું કરો, હવે લાખેણો લાવ.	૪૨૫
પુણ્ય પુણ્યોછો પરગણે, છોકામણકર રાય;	
મરે જો મારી સોમ્યડી, ભવની ભાવક જાય.	૪૨૬
કદાપિ સોમ્ય મરે નહીં, જડેન તમને જાગ્ય;	
રાખો એને વાંઝણી, પ્રણમું તારે પાગ્ય.	૪૨૭
સાલ ટળે જો સોમ્યનૂ, પામું જો હું પુત્ર;	
તો તમને સૌપું અમો, તન મન ધન ધરસૂત્ર.	૪૨૮
જો મારો તે આપિયે, રનેહ ક્યો તે સાથ;	
કોલ પરિયા પંચાસનો, હેતે આખો હાથ.	૪૨૯
વાર કહિ વરતિક ગયો, દશ દીલાસા દીધ;	
મહેર એક સોનાતણી, લોભ કરીને લીધ.	૪૩૦
સહ સહને કામિ થયાં, યોન પોતાને પંથ;	
સહ સહનૂ ડહાપણ કરે, કાંઈ ન જાણે કંથ.	૪૩૧
એક એકતાં હેરાં કરે, એક એક પરડે પુંડ;	
કોને નવ લોપી શકે, કરે તે માયા કટ.	૪૩૨
સદ વિદ્યા કોમાં નહીં, સાચો ન મળે સંચ;	
ફોગટ ફુંડ ફડો રચે, પેટ તણા પરપંચ.	૪૩૩
શિયાળ જાયે સિંહ ઘેર, મુપક મીનડી પાસ;	
અહિ પાસે જઈ અજશિયું, જીવ્યાની શી આશ.	૪૩૪
એડક જેમ મણિધર ધરે, શાર્ફલ સાથે ધાન;	
અજા જાય ઘેર વાધને, મરવાને મેમાન.	૪૩૫
એકને વહાણી વરતિયો, એકને વહાણી ખલ્લ;	
એક એકને મારવા, કુટી મરે છે કર્મ.	૪૩૬

નઠારા વર વિષે. ૩૩

વા. ૫	નગણો ને નીદ્રાજવો, હીનુ દયા તન રોગ;	
	એવો કંથ જો કામની, તે ભામનિના ભોગ.	૪૩૭
	તેને દે કોણ દીકરી, કાણો વૃદ્ધ કુરૂપ;	
	દીપક હાથે લેઈને, કોણ પડે જઈ કૂપ.	૪૩૮
વા. ૨૨	વટેમારગૂ વાઢમાં, હથિ દેખાડે હાથ;	
	આ વરે ફડો ખરણુશે, ચંદ્રમુખી સ્ત્રી સાથ.	૪૩૯
વા. ૫	ભંગી બસની આજમૂ, લંપટ જીગારિ આપ;	
	એવો કંથ જો કામની, પૂરણુ તેનાં પાપ.	૪૪૦

જુગારી વિષે. ૩૪

- જુગારિ હાથે વાંકડાં, મરફટ કરે હાર;
 પેલી સ્ત્રી શિર ખેડલું, રહે કેટલી વાર. ૪૪૧
- વા. ૧૧ જુગટાયી ભુંડું નહીં, જુગટાયી નહિ જૂઠું;
 આ લોકે અપજશ ધણો, પરલોકે પ્રભુ રૂઠ. ૪૪૨
- જુગારિ ને વિદ્યા ભણ્યો, કે જનમ્મે શુભ કૂલ;
 જુગારિમાં ગુણ નેટલા, આડવાટની ધૂળ. ૪૪૩
- જુગારિમાં ડહાપણ ધણું, ધડે ધરેણા ધાટ;
 જે સતુરાઈ આજવે, તેમાં જાડી વાટ. ૪૪૪
- જુગારિ જે જપ તપ કરે, જુગારિ ગંગા ન્હાય;
 જુગારિ જે કુંઈ જશ કરે, તે ધુળ ધાણી યાય. ૪૪૫
- વા. ૧૫ રમે જુગટુ રાડ્યો કરે, ગુણકાને ઘેર જાય;
 દામ બધો દેહવટ ગયો, કપુત જણાયો કામ. ૪૪૬
- વેચ્યાં મંદિરે માળિયાં, વેચ્યાં વસ્ત્ર શણગાર;
 વેચ્યાં ચોડી ચોપડા, ખોયો જનમાં કાર. ૪૪૭
- અન્ન ન મળે ઉદર ભરી, નમળે દમડો દામ;
 અનિતિ અધર્મ ધણો કરે, કુડાં કરે નિત્ય કામ. ૪૪૮
- વા. ૨ મરેવા ઉપરે મન કરે, શરીરમાં લે સાપ;
 એવો કોણ અભાગિયો, અતિ દુઃખ શિર લે આપ. ૪૪૯
- પિતા સમદ્ધિ મૂકે ધણી, કર્મહીણ હોય પુત્ર;
 ધન હીણો થઈને રહે, બીજા માગતો સૂત્ર. ૪૫૦

મીંચારી વિષે. ૩૫

- વા. ૮ માકું સહિયી માગલું, માગ્યાયિ રૂકું મણું;
 બિખારિ નામ બલું નહીં, વુછ છેક તે તણું. ૪૫૧
- વા. ૨૦ જનચક જાય ગરીબ થઈ મહિપતિ જામન મેન;
 માન પુરું પામે નહીં, અતિ દુઃખે લે અન્ન. ૪૫૨

કૃપણ વિષે. ૩૬

- વા. ૨૧ પીતા ગરેવા સેધથી, માગણ તૃણથી વુછ;
 કૃપણ કંઠણ છે લોહથી, પવન મન ચકી પુછ. ૪૫૩
- વા. ૩ ધરણિ હસે ધન ડાટતાં, 'કવચ' પહેરતાં કાળ;

- બભિચારી નારી હસે, કંથ હુલાવે બાળ. ૪૫૪
 વા. ૩૩ પરમારથ નવ પ્રીછિયા, શાણા સમુજ્ઞે શીખ; ૪૫૫
 વસ્ત્ર વિહોણા વળવલે, બટકી માઝે ભીખ.
 પરમારથ પ્રીછિયા નહીં, ભવોભવ તેના ભોગ;
 રંગતપીત રોગે રહ્યા, સપને નહિ સંગેગ. ૪૫૬

કપટ વિષે. ૩૭

- વા. ૩૨ શીઘ્રે રસ્તે સાંચરે, તેતો પામે સૂખ;
 ચપટ વળે છે કપટનૂ, થાય દેહમાં દુઃખ. ૪૫૭
 નેહ કરે તે ભોગવે, ને વાવે તે ખાવ;
 નેહ ખણે તે તો પડે, કળિ જીગ તે કહેવાય. ૪૫૮
 મારણ ધણે તે મરે, લૂટે તે લૂટાય;
 ડગ વિદ્યાધિ ઠરે નહીં, જ્યમ આવે તેમ જાય. ૪૫૯
 વા. ૨૩ જૂઠું ચાલે જેટલું, આટા મધ્યે લૂણ;
 જૂઠું વાદળ જેવડું, કહેશે સાચું કૂણ. ૪૬૦
 વા. ૪૯ તારા પ્રપંચ વુજ કને, વુજને તારે પાપ;
 નેહ કરે તે ભોગવે, વેદ પુરાણે છાપ. ૪૬૧
 વા. ૧૮ કડામ કેરૂં ગૂમડું, સસરો વૈદજ હોય;
 તસ્કર કેરી માવડી, કોઠીમાં પડિ રોય. ૪૬૨

ચિંતા વિષે. ૩૮

- વા. ૩૫ અન્ન પાણી ધણે નહીં, સુખ નીદ્રા નવ યાય;
 એકે વાત સુજે નહીં, ચિત લાગી ચિંતાય. ૪૬૩
 ચિંતા ટાળી નવ ટળે, લાગી રૂદ્યા સાથ;
 જ્યમ અક્ષર છઠીતણા, પડી પટોળે બાત. ૪૬૪
 વા. ૩ વાતો દિલના દુઃખની, રંચ ન કહિયે રોય;
 અધિક ભારે જાય આંખણી, ગાંઠ ન છોડે કોય. ૪૬૫
 જોએ દુખ ભાગી શકે, સમર્થ રાખે શર્મ;
 કહિએ તેને કરગરી, મનનો મલી મર્મ. ૪૬૬
 વા. ૩૩ નહિ ચિંતા નધરોજને, આગુર ચિંતા હોય;
 દિન દિન થાયે દૂખજો, કળી શકે નહિ કોય. ૪૬૭
 વા. ૨૦ દુઃખે ડોલે ડુંગરા, સૂકે સાગર નીર;
 ધરતી બાધી ખમધમે, ધરેજ દૃઢતા ધીર. ૪૬૮

- કુખ દાવાનળ જેટલું, મોઢું મેર સમાન;
તે કુખ ભાગી સુખ કરે, કોઈ શુણ્યો નહિ કાન. ૪૬૯
- વા. ૧૪ લીલાં ઝાડ સુકાઈ પડે, સમુદ્ર જળ શોષાય;
મારું કુખ જે સાંભળે, તેના પ્રાણ પળાય. ૪૭૦
- વા. ૧૫ વિશ્વ જોજન વરતી નહીં, નહિ અગ્ની નિરે ઝાડ;
ભૂખ તરશ તડકો ઘણો, હડ હડ ધૂનું હાડ. ૪૭૧
- વાંધ સિંહ ને વર ઘણાં, અરણ્ય આવ્યું વંત;
ખરા ખપોર ખરે સન્ન, સ્ત્રીને પ્રસવો તંત. ૪૭૨
- વા. ૨૩ નોધારાં આધાર તું, આપદ મુજને આજ;
વારે ચડજે વિશ્વપતિ, રાખ્યે મારી લાજ. ૪૭૩
- વા. ૩૨ રાજ્ય ખોલ્યો રીઝમાં, પડ્ય તો પડજે ડેક;
વળતી પડિને શું કરિશ, વૃદ્ધાપણમાં વેક. ૪૭૪
- ઠાળી કોની નવ ટળે, રૂડી ભુંડી રેખ;
છૂટે નહિ વણ ભાગવ્યે, લખ્યા લલાટે લેખ. ૪૭૫
- ક્યાં ચંદન મળિયાગરી, ક્યાં સાવરે ક્યાં નીર;
જ્યમ જ્યમ પડે વિપત્તી, ત્યમ ત્યમ સહે શરીર. ૪૭૬
- વા. ૫૪ કાળ ભમ્યો શિર ઉપરે, જમનું તેડું જરર;
દાવાનળમાં દેહ પડિ, પડ્યો સિંધુને પૂર. ૪૭૭

હિમત વિષે. ૩૯

- વા. ૩ પર કુખ દેખી કુખ ધરે, પરસુખથી સુખ થાય;
સાચો વાત તણો સગો, ઇંધર સદા સહાય. ૪૭૮
- વા. ૨૬ મરદ મૂછ સુખ એહને, જસ ઉપરા જણ જોય;
ઉપમા એહ સમો વડે, કહી શકે નહિ કોય. ૪૭૯
- વા. ૩ અવળું બનતાં આપથી, સહેજે સવળું થાય;
અમૃત થઇ તેને પચે, ઝેર કદી તે ખાય. ૪૮૦
- દામ ધિરે દેવાળને, દિવસ પાધરા પેર;
બાજ સહિત વાળી કરી, આંધે આપવા ખેર. ૪૮૧
- વા. ૩૨ નરે નિર્માલ્ય નપુંસકો, હોય અકર્મિ અનંત;
તે ધરના ધરણી પરે, શૂરાપણું સંવંત. ૪૮૨
- બળ દાખે બળવંતને, તે બહાદુર કહેવાય;
તહિતો પહેરી કાંચળી, રાંડો આગળ રાય. ૪૮૩

મૂર્ખ વિષે. ૪૦

- વા. ૩૧ ચગુર હશે તે ચેતશે, પંડિત ધરશે કાન;
મૂરખ તો માને નહીં, જોને રૂદે ન જ્ઞાન. ૪૮૪
- વા. ૩૪ કીર્તી આપ તણી કરે, બરે વૃથા શિર બાર;
મરે પરચ્છી નેહ વથ, તે મૂરખ સરદાર. ૪૮૫

આજ્ઞા મંગ વિષે. ૪૧

- વા. ૩૫ દેવળ દેખીને ગયો, દર્શન કરવા દ્વાર;
દર્શન પણ પરસન નહીં, પડ્ય પાસા પોખાર. ૪૮૬
- અમૃત પિરશું થાળમાં, આપ્યો કરવા આહાર;
દાખ્યું પણ ચાખ્યું નહીં, પડ્ય પાસા પોખાર. ૪૮૭
- રત્ન અમુલ્ય સોહામણું, લોભિ થયો લેનાર;
દીડું પણ લીધું નહીં, પડ્ય પાસા પોખાર. ૪૮૮
- વા. ૩૬ પ્રણમી પાગ નમું તને, દઉં આશિષ બહુ પેર;
લક્ષ્મી ટકા આપ્યા તમો, જો જાવાદ્યો ઘેર. ૪૮૯
- વા. ૨૦ દિવસ કમાતાં કંઈ ગયા, કપોળ વખાણી કોડ;
જાડાજ્યા એક પલકમાં, હાર જીતની હોડ. ૪૯૦

વ્યર્થ વિષે. ૪૨

- વા. ૨૨ અધિકાર અદેખા તણો, મૂરખ સાથે મેળ;
કીર્તી ફુગ હીણા તણી, ખોટા સાથે ખેલ. ૪૯૧
- વા. ૨૦ અતિ રૂડાં, ઇંદ્રવારણા, લે લક્ષણ સડ લોક;
કોઈ રસ આપે નહીં, કૃપ્યાં કૃપો તે કોક. ૪૯૨
- જો મોતી ડાકળ તણાં, વાર દિસતાં વાન;
નાક ન પેરે નારિયો, કુંડળ થાય ન કાન. ૪૯૩
- મીતારા બહુ મીતરે, મુંદુ ઘોડા ગજ;
ખારણિયે બંધાય નહિ, કોઈ સવારી કુજ. ૪૯૪
- બ્યમ લાડૂ સમણાં તણા, નૌતમ મીઠા નેટ;
સ્વાદ ધણો પણ સ્વપનનો, પલક બરાય ન પેટ. ૪૯૫
- તાતિ બાંધિ તરવાર જો, શાભિ સામદ શૂર;
રણ દેખી કંપી હો, આવે ખોઈ નૂર. ૪૯૬
- ગાજો ગજને ધન ધણો, ખરસાંડ બજાયે બાત્ય;
તેથી કણ ખડે નહીં, વરસે નહિ વરસ્યા. ૪૯૭

નવાણુ ખોદાં નિર્મળાં, દટતા રાખી ધીર	
તેથી તરથ છિપે નહીં, નહિ જો મીઠાં નીર.	૪૯૮
ક્યું કોડિયું કારંમું, મેલી દીવટ મળ;	
એથી અજવાળુ નહીં, જો તેમાં નહિ તેલ.	૪૯૯
કરે મનોરથ માનવી, આદરિ અદકા અર્થ;	
તેથી ન તોજો વાણિયો, ગોઠે નહિ જો ગર્થ.	૫૦૦
નામ એષ્ટ પણુ દામ નહિ, કરવા કારજ કોડ;	
જોર વિના જીતે નહીં, હાર જીતની હોડ.	૫૦૧
બધિર રાગને શું કરે, ગુંગો શું કરે ગીત;	
પાપિ પુન્યને શું કરે, રોતાથી સી પ્રીત.	૫૦૨
સુમ કિર્તિને શું કરે, લોભી શું કરે લાભ;	
અવગુણિ ગુણને શું કરે, આળસુ શું કરે કાજ.	૫૦૩
કાચર શું કરે શસ્ત્રને, જરને શું કરે જોગિ;	
નારિ નપુંસક શું કરે, બદ્ધ શું કરે બોગિ.	૫૦૪
વર્તિકે વિપ્રને શું કરે, નગ્નને શું કરે ચોર;	
વૈદ શું કરે નિરોગિને, શું કરે રવી ચકોર.	૫૦૫
હાથી શસ્ત્રો હોય પણુ, કામ કશું કુંભાર;	
મૂલ કશું તે માણશે, બરે ગર્ધવે બાર.	૫૦૬
નૌતમ નાગર વેલડી, પરેડે જોનાં પાન;	
જોટ બિચારો શું કરે, ચરે થોરિયા રાન.	૫૦૭
આપ્પરની ખિશકોળડિ, શો સાકરનો સ્વાદ;	
મૂર્ખ શું માણે માનને, વૃથા કરે શો વાદ.	૫૦૮
વા. ૨૩ નામ રૂપ નવ રાચિયે, જો ગુણ હીણો હોય;	
કતક નામ ધંતૂરનૂ, કડાં ન પહેરે કોય.	૫૦૯
પેલા આગળ વાતડી, સાની આગળ શોક;	
સ્વાર્થી આગળ પ્રીતડી, જો કરવી તે ફોક.	૫૧૦

મઝતા જોગ વિષે. ૪૩

વા. ૩૫ અંગ અગ્નિ અદકો હતો, તેમાં રેડયું ધત;	
રાજ, ધાસ, ગંધક બખ્ખો, બડકો બિલ્લો તર્ત.	૫૧૧
મીની આગળ પય ધરે, અગ્ની આગળ ધત;	
ભુખ આગળ બોજન ધરે, તો તે વણસે તર્ત.	૫૧૨
વા. ૧૪ વસ્તુ પડી હોય વાટમાં, પ્રથમ જાય ત્યાં જોહ;	

- તરત હાથ તેને ચડે, તેમાં નહિ સંદેહ. ૫૧૩
 વા. ૪૭ મકેટને મદિરા ચડી, વીંછી વળગ્યો રવેદ;
 વળિ ને વ્યંતર વળગિયું, બાણે ધણેરાં ભેદ. ૫૧૪
 વાધ ને વળી વકારિયો, કે છંછેજ્યો સાપ;
 રોસ તજે નહિ રૂદયથી, પ્રગટે પૂરાં પાપ. ૫૧૫

૧૧૫. એકથી એક ચડતા વિષે. ૪૪

- વા. ૨૧ પ્રીત ગળી સાકર થકી, તપ નિર્મળ રશ્મિ દીક;
 સત્ત વડું સાગર થકી, ગરજ અમૃતથી મીઠ. ૫૧૬
 ફૂલન કડવો ઝેરથી, નેત્ર રવીથી તેજ;
 મોઘું માન મણી થકી, ક્રોધ અગ્નિથી ઝેજ. ૫૧૭
 અન્ન સન્નિવનથી અધિક, સંતોષ શ્રીમંત સુખ;
 સ્વારસ સૂખ થકી સગો, કુસ્ત્રી કરતથી કુખ. ૫૧૮
 વિવેક વડો વિદ્યા થકી, લક્ષ્મીથી રતિ લહેર;
 નશ જીવે ચિરંજીવિથી, પ્રીછો રડી પેર. ૫૧૯
 કાળજીથી કાળો કપુત, તનથી વહાલી લાજ;
 દાન દૂધથી ઉજળું, કુળ અજવાળાં કાજ. ૫૨૦
 નરમાઇ નિર્મળ નીરથી, અસ નિશાથી ઘોર;
 ગુણ આભૂષણથી ધણો, અદકો એ અંકોર. ૫૨૧
 દાન થકી રડી દયા, પુન્ય જળ થકી પવિત્ર;
 પ્રેમ જ્ઞાની પ્રાણજ્ઞ થકી, ઉત્તમ ગણજે મિત્ર. ૫૨૨

૧૧૬. યોગ્ય અયોગ્ય વિચાર વિષે. ૪૫

- વા. ૩૫ સિંહ સહ જીવને હણે, માંસાહારિ ગણાય;
 પણ સહ મનમાં પ્રીછાને, આપ બચાં નવ આપ. ૫૨૩
 રત જડિત હોય મોજડી, શીશ ન આંધ નેર;
 છરી અમૂલક કનકની, કોઈ ન મારે પેર. ૫૨૪
 રાખે પટંતરે ધણું, તે વાર વહેવાર;
 પટંતરો ને બાગિયો, બાગ્યો સર્વ બાર. ૫૨૫
 વા. ૨૯ રિદ્ધિ સમાને રૂપ છે, કર્મ સમાને બુદ્ધિ;

૧. સંસ્કૃત ક્રિયાપદ છે. અર્થ “ જાણ ”

૨. ચંદ્રથી તપ નિર્મળ દીકું.

- વિવેક વિદ્યા સમ વધે, સંગ સમાને સુદ્ધિ. ૫૨૧
- વા. ૩૨ દીઠ રસ્તે સાંચરે, તે નહિ ડહાપણ કામ;
અનણી વાંત બુલે નહીં, એ નરે યોગ્ય ધનામ. ૫૨૩
- વા. ૩૪ પપ પાણી કરિ એકકાં, એલે હંસ હજાર;
દૂધ દૂધ પ્રાશન કરે, પાણી એલે દૂર. ૫૨૮
- નિરણય શાસ્ત્ર તણા કરે, જાણે સર્વ વિવેક;
એવા પંડિત આતિ ધણા, હરિ ગુણ જાણે એક. ૫૨૯
- વા. ૨૯ આજણિ થોયાં રાખિને, કાઢી નાંખે સાર;
સુપડું સારજ સંધરે, છાંડે માંહિયો છાર. ૫૩૦

દેશાટન વિષે. ૪૬

- વા. ૬૭ કોણતણા તમે ખેટડા, કોણ તમારો દેશ;
કોણ કારણ આહિં આવિયા, પૂછે વાત નરેશ. ૫૩૧
- પૃથવી દેશ અમારડો, તાત તો સરજનહાર;
ઉમેદ છે આજગતણી, લખ્યું હશે કરતાર. ૫૩૨
- વા. ૩ મોત થકી જે નવડરે, જ્યાં ધારે ત્યાં જાય;
વાધ સિંહ કે રાક્ષસો, ન ગણે લેખામાંય. ૫૩૩

સાસ્તજીને સ્વોટું લેનાર વિષે. ૪૭

- વા. ૩૦ પારિજાત પરિમળ તજી, વીણ્યાં આવળ કૂલ;
રતઅમૂલક પરહરી, શંખ સંધરતે જૂલ. ૫૩૪
- સિંહ તજી શીયાળશું, પૂરણ કીધી પ્રીત;
ગુણવંતો ગજરાજ તણિ, ચણ્યું ગર્ધવ ગુજ ચિત. ૫૩૫
- અમૃત તજીને વિષ્ય ગ્રહ્યું, કંચન તજી કથીર;
ગંગાજળ ગમિયું નહીં, ગમિયું ડિલ્હર નીર. ૫૩૬
- વા. ૪૯ પરિબ્રહ્મને પરહરે, બળે બાવથો ભૂત;
તે સ્વર્ગ કેમ સાંચરે, નરેક નિવાસી ધૂત. ૫૩૭

ગજા ઉપરાંત કામ વિષે. ૪૮

- વા. ૨૯ કીડીએ કુંજર હણ્યો, શયણે સિંહ શિકાર;
ઉંદરડે આહિને ગળ્યો, કાણ નહિ લાગી બાર. ૫૩૮
- વા. ૪૪ માંસ સાચા શાર્ફુજનું, શયણી આવા જાય;
પંગો ક્યમ પર્વત ચડે, આંત કુંજેતી થાય. ૫૩૯

(३६)

कोने मित्र नज्ञाणवो. ४९

वा. ६७ राज्ञ मित्र न मानयो, जे सोंपी हें प्राण;
शा, सोनीनि, सर्पने, माने मित्र अजणु. ५४०

कोण नशोभे. ५०

वा. २० भागणु भेले लूगडे, येशा वरसे वृद्ध;
वणु विद्याये विप्र ते, शोभि नही समृद्ध. ५४१

निंदा विषे. ५१

वा. २१ वंदे ते वैकुंठ वसे, न्याय जेन निर्वणु;
नंदे ते नरके जशे, पडशे रौरव पाणु. ५४२

मूर्ति विषे. ५२

गोणमोण गोणो करी, करे पुजनन काम;
जेके आकारे नही, विषणुं जेनू नाम. ५४३

बगाड विषे. ५३

वा. ३ उपवास करी जेक भासना, स्वर्गतणु सुप्प माट;
पत भूमी पछि पारणु, व्रत ठडाडी वाट. ५४४
इतुं अजणु रांधियुं, तृप्त यथा मन माट;
जमतां जरेण जेणवुं, अन्न ठडाडी वाट. ५४५
पोज्यो पाज्यो पुत्रने, मानव सुप्पने माट;
वृद्धपणु ते वध क्यो, पंथ ठडाडी वाट. ५४६
प्रभदा परण्यो पदमणी, धणु धडाव्या धाट;
त्रौढपणु ते परहरी, वीर्य ठडाडी वाट. ५४७
जेजमनां जश जतिपो, धृष्टि कीर्ति गुणु धाट;
मुक्यो यतुरे यध वृद्धपणु, विवेक ठडा वाट. ५४८
नवाणु जोधां नीरनां, धणु यशाव्या धाट;
अंते सर्व पुरावियां, वित ठडाडी वाट. ५४९

सारुं जाय त्यारे नरसुं रहे. ५४

वा. १० छाश रहे मांजणु गये, कुंयन गये ज्यारि;
लक्ष्मी गये अजणु रहे, जवन गये शरीर- ५५०

त्रेखड विषे. ५५

- वा. २० भाट्टी, लाडी, नैन गल्ली, ये त्रये धरमांहि;
 धाम्यो, वाय्यो, नैन धसरको, त्रये वाग्नं त्यांहि. ५५१
 शिंग, डोडि, नैन पोपटो, धारो त्रय्यज धात;
 वेज, वृक्ष, नैन कुंद ते, कृण, कूली, नैन पात. ५५२
 भाण, युवा, नैन वृद्ध ते, वाइ त्रये पेश;
 अंध उरध नैन अंतरिअ, त्रय्य देवता देश. ५५३
 धार, भार, नैन धमडको, सायां त्रये शस्त्र;
 वलु, शयु, नैन वणि हीर ते, वाइ त्रये यस्त्र. ५५४
 अण्युं मीडु, नैन गरगइं, शोभित त्रये स्वाद;
 जन्म, परणु, नैन जर जडणु, ये त्रये आह्लाद. ५५५
 भरणु, जन, अपमानये, त्रये साया शोक;
 पाणु, धात, नैन काष्ट ये, जर त्रणु जाले लोक. ५५६
 हा, हुंकारो, छु छडे, त्रये वाइ वात;
 पुछयुं, प्रिछयुं, परअयुं, उहापणु त्रणु अरि ज्यात. ५५७
 विवेक, विद्या, नैन विनय, भारे सदगुणु भोग्य;
 निम, निर्मण, नैन नम्रता, जणो त्रये जोग्य. ५५८
 विद्या तो आपे वडी, लक्ष्मी, त्रीणु भाग्य;
 अथी अदकुं शोधतां, जडे नहीं को जग्य. ५५९

केना आगळ सऊ हाथ ओडे. ५६

- वा. ३ राज राणा रिधपती, अनभी अने अनाथ;
 ससरा आगण सर्वको, हते ओडे हाथ. ५६०

स्त्रिये सासु ससरानी सेवा विषे. ५७

- वा. ५८ वीश कोटि व्रत आचरे, प्रणुअ सठने पाग;
 सासु असुरने दूभतां, अमां छडे आग. ५६१
 सर्व कथायां सांभणी, नेक न राणी न्यून;
 सासु असुरने दूभतां, प्रवय थाय सह पुन्य. ५६२
 सासु असुरने जे दुमि, वणि जोपे जे वालु;
 वीश जनम रहे वांजणु, जाले वेद पुराण. ५६३

વેહેમી વિષે. ૫૮

વા. ૨૯ જાણા જોશી તેડિયા, જુવાને પૂછ્યા મેળ;
લક્ષ્મી ખરચી લક્ષ્મી, ખાતર ઉપર દિવેન. ૫૨૪

વીકળ વિષે. ૫૯

વા. ૩૪ આત્માણુ જળથી ઓસરે, ક્ષત્રી રણથી જાલ;
વૈશ્ય ડરે વેપારથી, કાપર તે કહેવાય. ૫૨૫
કાપરમા કાપર કહું, મોટો કાપર જોહ;
અભ્યાગત આવે ધરે, આદર ન કરે એહ. ૫૨૬

શ્વાસો શ્વાસ વિષે. ૬૦

એકવિ સહસ્ત્રને છોસે, રસોહં અજાપા જાપ;
દિવસ નિશામણિ દેહને, પેદ પુરાણે છાપ. ૫૨૭

પ્રચુર્ણ વિષે કોણ સુખી વગેરે. ૬૧

વા. ૩૮ સંપત્તી ધરમાં ધણી, દેહ નિરોમી હોય;
પરદેશે જવું નવ પડે, સુખિયો કહિયે સોય. ૫૨૮
સંતોષી સમજો સુખી, એવા સુખી હજાર;
જોને માથે રણ નહી, સુખિયાનો સરદાર. ૫૨૯

કોણ કુખી.

મૂરખ મુત છે જોહને, વિધવા કન્યા હોય;
અતુર વસે કુથામમાં, મોટો દૂખિયો સોય. ૫૩૦
કુખિયા કહું હું કેટલા, સાંભળ શામા વાણ;
ભૂખ કુખ કૂભારજી, કુખિયો એજ પ્રમાણ. ૫૩૧

કોણ સુખી.

મૂરખ તે પહેલો મુખો, બીજો જોને રોગ;
ત્રીજો ઉપરદેશી મુખો, ચોથો પરવશ બોગ. ૫૩૨

૧ એ પ્રમાણે ગણતાં દરમિત્યુટમાં ૧૫ શ્વાસોશ્વાસ થાય.

૨ એવી કલ્પના કરીછે કે શ્વાસ લેતાં અને મૂકતાં, “હંસઃ સોહં”
એવો ધાવ થાયછે. તેનું નામ અજાપા જાપ, એટલે વગર જાપે જ-
પાય છે. તેનો અર્થ એછે કે આત્મા તે હું.

૩ અશ્વિ ન હોવાથી કોઈ સાથે મળી ન જતાં અતડો પરદેશી યજ્ઞને
રહે પણ જ્યાં રહે ત્યાંનો વતની જોયો યજ્ઞ શકે નહિ તે.

મૃત્યુક એવાં અતિથણાં, તેમાં નહિ કાંઈ ભિદ;
મોટું મરણ દરીદ્ર છે, વાણી બોલે વેદ. ૫૭૩

કોણ રાજા.

એક રાય પૃથવીપતી, બીજી ધનવંત નેહ;
એવા રાય અનેક છે, મોટો રાજા મેહ. ૫૭૪

કોણ રાંક.

એક પશુ જે પરવશ, બિજું બાળ કહેવાય;
રાંક શિરોમણિ કલ્પકા, પરણાવે ત્યાં જાય. ૫૭૫

કોણ શત્રુ.

ક્રોધ લોભ મહા મોહ છે, મદ જમજર અહંકાર;
સહિયો મોટો કામ છે, શત્રુતણો સરદાર. ૫૭૬
અજીત જીતાએ નહીં, નાંખે નરકને કામ;
મોટે સહુકો જાણ્યો, મોટો શત્રુ કામ. ૫૭૭

કોણ મિત્ર.

સ્નેહ કરે જે શુદ્ધમન, કહે મનઝાની વાત;
રાજદ્વારે રણ વિષે, નેહ કરે સંઘાત. ૫૭૮
મિત્ર માનિયે તેહને, જેની બુદ્ધિ પવિત્ર;
અંતસમે અળગી નહીં, પમહિત્રા મોટો મિત્ર. ૫૭૯

યું સાઈ.

આયું પીયું ખરચયું, મોટમપદ નિર્વાણ;
સહિયો સાઈ આપયું, પંચે કર્યું પ્રમાણ. ૫૮૦

યું ભુંડું.

ભુંડું કરયું કાશફું, ભુડો ઉચકવો બાર;
સહિયો ભુંડું માગવું, મુમ કહેવો દાતાર. ૫૮૧

કોણ સચું.

સગ્રો બાપને જેટકો, સગો કામની કંથ;
સગો સવારથ જાણ્યો, ચતુર વિચારી ચંત. ૫૮૨

કોણ વહાલું.

વહાલું બાગક પારણે, વહાલી નારી નેટ;
કરી પરીક્ષા પંડિતે, દૂરણ વહાલું પેટ. ૫૮૩

કોણ મોઢું.

શ્રીમંત મોટો સજિમાં, તેથી મોટો રાખ;
દાતા મોટો સર્વથી, જે કીર્તી ચિત્ત મહાપ. ૫૮૪

કોણુ નહાવું.

નહાનો નિર્ધન નિર્ગુણી, નહાનો દુઃખ સમેત;
નહાનો સઉથી પનાત્યબ્રહ્મ, સાંભળજો ધરિહૈત. ૫૮૫

સ્વભાવ વિષે. ૬૨

વા. ૫૨ ઓપડ છે સઉ રોગનાં, ઉપાય સૌના હોય;
સ્વભાવનૂ ઓપડ કશું, કરી શકે નહિ કોય. ૫૮૬

સાસુ વહુની અદેશાઈ. ૬૩

દુનિયા મધ્યે દેખિયે, વહુ સાસુને વેર;
તે સુખ દેખી નવ શકે, જીવતિ જાતમાં ઝેર. ૫૮૭

સાહસ વિષે. ૬૪

વા. ૩૬ આણુ સમજ્યું ઉતાવળું, કામ ન કરિયે કોય;
સૌંચે માણી સોગણાં, રતવિણુ કૂળ ન હોય. ૫૮૮

ઈશ્વર જ્ઞાન વિષે. ૬૫

વા. ૧૯ ધર્મ શાસ્ત્ર ધ્યાને ધર્યું, શુણ્ણે મહિમા સાર;
મારગ સડિના જાજવા, કહેતાં નાપે પાર. ૫૮૯
કો કહે મુક્તી ધ્યાનમાં, કો કહે જપ, તપ, વ્રત;
કો કહે દાને, યજ્ઞમાં, કો કહે સ્તારક તર્ત. ૫૯૦
કો કહે પૂજે પ્રતિમા, કો કહે નહાઓ નીર;
કો કહે શોષો સ્વાતમા, કો કહે શુદ્ધ શરીર. ૫૯૧
વૈષ્ણવ જન વિષ્ણુ કહે, આપક સગળે જગત;
શિવમાર્ગી તો શિવ કહે, શક્તી માર્ગી શક્ત. ૫૯૨
વામવાદિ તો વામ કહે, કહે વૈરાગી રામ;
પંડિત પરમેશ્વર કહે, નૌતમ જૂદાં નામ. ૫૯૩

૧કટલાકને આ વાત ખોટી લાગશે, પણ જેને વીતી હોય તે જાણે.
આ વખતમાં પણ કંઈ પડે છે, તો શામળની વખતમાં અતિ કંઈ
હોય તેમાં શી નવાઈ છે ?

૨ તારક મંત્ર આંકાર.

મન અટકે જ્યાં જોહનૂ, ત્યાં તેનો વિધાસ;
 તે રૂપે તેને મળે, પ્રીત પ્રભૂની પાસ. ૫૯૪
 ઉપનું સર્વે તેજથી, તેમાં સર્વે શમાય;
 જીવ મળે જઈ તેજમાં, તેનો કહું ઉપાય. ૫૯૫
 દુખ આવેછે દેહમાં, ગાત્ર શિથિલ થઈ જાય;
 કરાર થાય કવાયથી, ઉઠી બેઠા થાય. ૫૯૬
 જિવ ઉપજે જે તેજથી, મન લે તેનો મર્મ;
 સમદ્રોષ દેખે સઉ, બાસે એકજ બ્રહ્મ. ૫૯૭
 પરપોતે જાણે નહીં, મન નવ બાસે બિંદ;
 હું તું બક્ષણ લે નહીં, ખરો નપામે બિંદ. ૫૯૮
 નર નારિનો પટંતરો, પ્રીછે નહિ તે પાર;
 સુખ દુખમાં સમજે નહીં, વાણિ કહે વેદેવાર. ૫૯૯
 ઝરે અમત જાણે નહીં, ભુંડું રૂડું બિંદ;
 શ્રુતિ નિંદા સમજે નહીં, ખરે ખોટું નહિ બિંદ. ૬૦૦
 રોઝિ કે ખીજે નહીં, આનંદ રૂપ અતીથ;
 સ્વાદ્ય સ્વાદ સુરત નહીં, સગળે દેખે ઈશ. ૬૦૧
 તેહ દેહ જ્યારે પડે, ભૂતે ભૂત શમાય;
 તેજ તેજમાં જઈ બળે, જિવ કીટી શિવ થાય. ૬૦૨

જૈન વગેરે મત વિષે. ૬૬

વા. ૬૦ શાવક શિવ સેવા તજે, તજે ગુણવતી યંગ; ●
 વેદ વચન વિપ્રને તજે, રેદમારગપર રંગ. ૬૦૩
 શંખેધર શેત્રુંજની, જાત્રે જરૂરી જાય;
 સુમેદશિખરે સંચરે, અભગાયાં અજ્ઞ ખાય. ૬૦૪
 જીને શાસ્ત્રે જે લખ્યા, તે તે પાળે ધર્મ;
 પાળે વચનો ચુરતણાં, ગણે ન કર્મ કુકર્મ. ૬૦૫
 દિગંબરો દરાસરી, કામણ દુમણ કોડ;
 વશોકરણ વિદ્યા વિષે, હાકી જીતે હોડ. ૬૦૬

ગોસાંઈજી વિષે.

ગોસાંઈ ચુરે જોહના, સમર્પણી સરેદાર;
 તનમન સોંપે તેહને, નિર્મળ સોંપે નાર. ૬૦૭
 વૈષ્ણવ વૈષ્ણવ આચરે, રાસમંડળી રીત;

વસંત એલ વૈષ્ણવા, પરસ્પરે યહુ પ્રીત.	૬૦૮
કોઈક વૈષ્ણવ સ્વાદના, કોઈક વૈષ્ણવ ભોજ;	
કોઈક વૈષ્ણવ રાંડુઆ, રાંડિરાંડના રોજ.	૬૦૯
ઢાપાં કરેછે છેલડાં, મોટી ઘાલે માળ;	
બલિચારે વગોતા કરે, કામનિયોના કાળ.	૬૧૦

વ્રજમાર્ગ વિષે.

બીજો મારગ બીજનો, કહે ઘણીનો ધર્મ;	
નર નાર્યો મળિ એકઠાં, કરેછે કૂડાં કર્મ.	૬૧૧
કૂડાં વહેંચે કોણિયા, લેછે વરણ અઠાર;	
ભૂર ભાંત ગણતા નથી, વાયે છે બલિચાર.	૬૧૨
કાંચળિયો પંચ કારેમો, એક પુરૂષ એક નાર;	
જીંચ નીચ મળે એકઠાં, ભામનીઓ ભરથાર.	૬૧૩
કાંચળિયો ભરિ કુંભમાં, આપે એક એક હાથ;	
એક પુરૂષ એક પ્રેમદા, સુમે રમે તે સાથ.	૬૧૪

પ્રણામી તથા કંવીર પંથ વિષે.

ત્રિજો ધર્મ છે તારતમ, સત સાહેબ કહે સર્વ;	
છેક છોછ નયિ તેહમાં, ઘણો ધરે છે ગર્વ.	૬૧૫
બલિચાર તો પ્રથમ ત્યાં, આપ મળે એકાંત;	
સાચું સગપણ સ્વામિની, ભાવે નગણે ભાંત.	૬૧૬

વામમાર્ગ વિષે.

ચોર ધર્મ ચોથો ચતુર, વામી વડ અવિવેક;	
પરથમ પંચ પમકાર ત્યાં, ન્યાવટ શાંતી નેક.	૬૧૭
પંચમ તેમાં પાંચમું, અધિક ગુહ્ય એકાંત;	
તેમાં નર નારો તણી, ભાવે નગણે ભાંત.	૬૧૮

વેરાગી વિષે.

વા. ૩૨ જર નમણ્યે જોગી થયા, ભૂખે ચોળિ ભભૂત;	
વેપાર વણ વરતિક થયા, એ ક્યાંના અઅધૂત.	૬૧૯
ફકીર લીધી ફકરથી, બ્રહ્મવિણ માગી ભીખ;	

થયા વેરાગી વચ્ચવિણ, સિદ્ધતાણી તે શીખ. ૧૨૦
ભગવાં રંગીને ભમે, કપટે રાખે કેશ;
રાગે નહિ હરિ સાચવિણ, વગોવાય એ વેશ. ૧૨૧

સર્વે ધર્મોનો સાધારણ વિચાર. ૬૭

૧૧. ૧૦ નિંદા કોઈની નવ કરું, નકરું કડાં કર્મ;
તરણી કોઈએ તજી નહીં, ધોર્યાં સધળા ધર્મ. ૧૨૨
બાસપિતા યુકદેવનો, ઉતમ આડે આંક;
માણી મછગંધા તહાં, બીજાનો શો વાંક. ૧૨૩
હરતો કરતો હાલતો, ખાતો કરતો ખેલ;
લે પચખાણુ પ્રમદા તણાં, મળે એહ ક્યાં મેળ. ૧૨૪
કામ અજિત જીતાય નહિ, કૂલ્ય કરે તે કોક;
પચખાણુ તે પાખંડનાં, લે સાચું ક્યમ લોક. ૧૨૫
દાનવ માનવ દેવતા, રંક રાખ નર ગ્રામ;
તે કોણે જીતાય નહિ, એહ અજીત છે કામ. ૧૨૬
કામ નજીત્યો બ્રાહ્મણે, કામ નજીત્યો રાંક;
નવ જીત્યો વૈરાગિયે, એતો આડો આંક. ૧૨૭
અન ખાય પાણી પિયે, તેણે નવ જીતાય;
મન ઇંદ્રિયો મરે નહીં, ગુણ ગણિ ગીતા ગાય. ૧૨૮
વેષ ધરીને વરતિયા, પોષણ કરવા પેટ;
કુડા કામ જીતું કહે, તેતો દૈવની વેડ. ૧૨૯
બણ્યા ગણ્યા જે બ્રાહ્મણો, મહાપંડિત મહા મૂલ્ય;
કામ જિતું કુડા કહે, આડિ વાટની ધૂળ. ૧૩૦
વેપધરો વૈરાગિયો, ભલિ ભલિ ભાખે ભાખ્ય;
કુડા કામ જીતું કહે, તેતો સર્વે રાખ. ૧૩૧
સત્યાસી કે શિવડા, જોગી જંગમ જાણ;
કામજિતું કુડા કહે, તેતો પોતા પહાણ. ૧૩૨
કામ નજીત્યો દ્રૌપદી, કામ નજીત્યો સીત;
કામ નજીત્યો રેણુકા, એવો કામ અજીત. ૧૩૩
વેરાગણિયો વૈતરી, જોગણિયો પણ જૂઠ;
શિવડિયો સામાનમાં, એ સદે માયાકૂટ. ૧૩૪

૧ રકમના આંકડા ઉપર છેલ્લો આજ્ઞાપ્યો કરેછે તે. જેમ ૧૦૩૪)
એટલે ૬૯. ૨ પરશુરામની માતા. ૩ સ્ત્રી.

કાંશૂરી કાં સાધવી, કાં નાઆ કાં હંચ;
કાં રંભા કાં સંખણી, મુખ જોને નહિ મૂઝ. ૧૩૫

સમશાઓ વિષે. ૬૮

વા. ૧૭ નિત્ય નિત્ય પાવક પરજળે, મતક સજીવન થાય;
સમશા. તેથકિ મહેલ હંચેરડો, એ એંધાણે રાય. ૧૩૬

ઉત્તર.

- અગ્નિયકી લોટું ગળે, જીવતી ધમણ ધમાર;
મંદિર લહું મેં માનની, ઝોળખિયો લૂહાર. ૧૩૭
- સમ. જેધિ મોહ હું પામતી, તેનૂં છેદે શીશ;
તેને ઘેર થઈ આવળે, રવિ આયમતે દીશ. ૧૩૮
- ઉ. નિર્મળ વાડ વનરપતો, નિર્મળ નીરશું નેહ;
પુષ્પો વીણે પ્રીતશું, માળી મંદિર તેહ. ૧૩૯
- સ. જેહ સમારે તૂજને, તેને સમારે જેહ;
તેથી મહેલ હંચેરડા, મહિ એંધાણે એહ. ૧૪૦
- ઉ. શાભા દે સહ લોકને, જેને ઉજવળ કામ;
પ્રીતથી પ્રીછો તમો, ધોખી એનૂં નામ. ૧૪૧
- સ. જેને આધે વિખ ચડે, તેને જે કો ખાય;
તે મેહું મુજ ખારણે, એ એંધાણે રાય. ૧૪૨
- ઉ. ગિરિશિખરે વાસો વસે, ગાજરંતે ધનધારે;
પરમેશ્વર મરતક ધરે, માનનિ એતો મારે. ૧૪૩
- સ. કુરંગ હેમ સરીખડો, પુંછ પિયંતો નીર;
તે મેહું મુજ ખારણે, આવળે આણી ધીર. ૧૪૪
- ઉ. દિવસે મારે કામની, કુળમાં કરે ઉદ્યોત;
ધરે ધરે અજવાળું કરે, જીવતી દોપક જોત. ૧૪૫
- સ. મુખે મધૂરં ખોડતો, ચતુર પ્રૃષ્ઠ વશ હોય;
તેનો શબ્દ શુણિ આવળે, જેમ નજાણે કોય. ૧૪૬
- ઉ. ભાગી માણે ભૂપતી, તેને વહાલો તંત્ર;
ખોલે જેથી જોસથી, જીવતી તેતો જંત્ર. ૧૪૭
- સ. અહો વરણ અદારમાં, જેવડે નૃપનૂં રાજ;
એ જાણીને આવળે, જાત અમારી આજ. ૧૪૮
- ઉ. ડાહ્યો અકલે આગજો, સર્વ કળાનો સૂત્ર;

- નારી મેં તે ઓળખ્યો, વણીક કરો પુત્ર. ૧૪૯
- સ. અમુલ્ય એ જી.તમકને, જળમાં નિપજે જોહ;
એએ કરિયે એકડાં, તાત અમારો તેહ. ૧૫૦
- ઉ. અમુલ્ય એ તો નેણછે, જળમાં કમળ સુધામ;
નારી તે મુજને કહ્યું, નેણકપણશા નામ. ૧૫૧
- સ. આઠ કડકે નર નીપજે, એ નારી નર આર;
નપુંસક તેમાં એ વસે, તે હું તજિશ બરથાર. ૧૫૨
- ઉ. ભોગીને મન ભાવતો, રામા સાથે રંગ;
પૃથિપતિ કહે મેં પરખિયો, પ્રમદા તેહ પલંગ. ૧૫૩
- સ. મુખનૂ મંડન સર્વનૂ, જ્યેથી વાધે કામ;
તેહ તજ્યું મેં આજથી, નાથ ગયા જો ગામ. ૧૫૪
- ઉ. ચરવણ કરતાં ચોગણું, વળે હોડનૂ વાન;
કામાતુર થાય દેખતાં, પ્રમદા તે તો પાન. ૧૫૫
- સ. સુંદર જળ સરોવર ભંયું, જ્યાં ખૂડે સહ કોય;
પણ કોઈ ખી નવશકે, તમવિણ તજીશ સોય. ૧૫૬
- ઉ. તેજ વધે તે દેખતાં, કામનિ વાધે કામ;
ભોગી નરને ભાવતું, નિશ્ચે દર્પણ નામ. ૧૫૭
- સ. સોળ સખી સાથે રમે, વહાલા તણ્ય કુમાર;
તેહ તજ્યા મેં આજથી, અંતર દાઝ અપાર. ૧૫૮
- ઉ. રાજે લેતાં રાજવી, દેખતાંમાં એહ;
હાર જીત હોડે કરે, શામા સોગડાં તેહ. ૧૫૯
- સ. શત આઠ પોરોઆ, શૂળિયે, નારી કહાવે નામ;
હાથમાં રાખિશ હેતર્યા, જીગતે આઠે જામ. ૧૬૦
- ઉ. હોય ખર મનતો મળે, ધધિર આપોઆપ;
માનનિ તે માળા કહી, જપતાં છૂટે પાપ. ૧૬૧
- સ. જોને આધે વિખમડે, તેનો શત્રુ થાય;
તે ઊપર વાહન કરે, કરજો તુજ રસોય. ૧૬૨
- ઉ. અહિને આધે વિખમડે, ગરડ તેને આય;
તે ઉપર વાહન કરે, જરૂર તે જરૂરાય. ૧૬૩
- સ. નારી બોક્ષી નેહશું, જોછો ચતુર સુજણ;
પાંચ પપા પ્રિય પુરૂષને, તેનાં કરો વખાણ. ૧૬૪
- ઉ. પાન પાગ નેં પદમણી, પરિમળ નેં પોશાખ;

- પાંચે ખ્યારાં પુરૂષને, સાચું સમજી રાખ્ય. ૧૧૫
- સ. ધન્ય ધન્ય તારી સૂજને, ધન્ય ધન્ય રાજકુમારે;
કામનિ વહાલા પાંચ કે, એતો હવે ઉચાર. ૧૧૬
- ઉ. કાજળ કંઠૂ કંચવા, તથા કસુંબો કંચ;
પાંચે વહાલા પદમણી, શુણુ તુંજે પૂછત. ૧૧૬
- સ. જીગતું બોલે જાણિતા, લાગી મનથું રાડ;
પાંચ કકા મુજમાં નથી, તે તું કહિ દેખાડ. ૧૧૮
- ઉ. કૂડ કપટ કૂલક્ષણો, કૂડી જાત કુનાર;
પાંચ નથી તે તુજ કને, સાંભળ રાજકુમાર. ૧૧૯
- સ. જે મધ્યે ગંગા વહે, જટા ધરાવે શીથ;
નેત્ર ત્રણ પણ તે કદી, નહિ ઉમથાપતિ ધથ. ૧૨૦
- ઉ. રાજ કહે સુણ સુંદરી, શું પૂછ્યું મુજ એહ;
તે ભેદ કરી બાળબાં, શીકળ કહિએ તેહ. ૧૨૧
- સ. એક નરે નરને ગળ્યો, તેથી શામે નંત;
તેહ તમારી પાસ છે, જાણી હ્યો રાજંત. ૧૨૨
- ઉ. રાયહશીને બાલિયો, શું પૂછ્યું તે એહ;
બહુ ભેદ કરિ બાળબાં, જામો કહિયે જેહ. ૧૨૩
- સ. ઉપમ કૂળથી ઊપની, તાતતણો જે તાત;
તે સાથે વીચા કર્યો, સમજે સજ્જન વાત. ૧૨૪
- ઉ. મહિપતિ કહે માનું ખરું, તમે કહોછો જેહ;
તે શામા અમે સમજ્યા, 'તક નામ છે તેહ. ૧૨૫
- સ. નારિ ઉપર એ નર ચડ્યા, તેહ તજે એ નાર;
કહી બતાવો કામની, પૂછે રાજકુમાર. ૧૨૬

ઉત્તર ઉઢાણી, ગાદી ઉપર એ ધડા.

- સ. નારી હાથે નર રહે, નરથી વહાલો જેહ;
રાય કહે શુણ કામની, ઉતર ચડો એહ. ૧૨૭
- સ. કાળ ભરે પણ મૃગ નહીં, નહિ શયલો નહિ ધાન;
મો ઊંચું પણ મોરે નહિ, સમજે ચતુર સુજાણ. ૧૨૮

ઉત્તર દેડકો.

- સ. નારી પણ નિર્બળ નહિ, કાળી પણ નહિ કોલ;
વસે દરે સાપણ નહિ, ઉતર એનો બોલ્ય. ૧૨૯

(૫૦)

ઉ. તરવાર.

- સ. પદતો પણ પંડિત નહીં, પુર્યો પણ નહિ ચોર;
ચનુર હેાય તો ચેતજે, મધુરો પણ નહિ મોર. ૬૮૦
ઉ. પોપટ.

- સ. તૃષવાહન પણ શિવ નહીં, નહિ બ્રહ્મા મુખ ચાર;
જળ પૂરણ સરોવર નહીં, જાતે જાતાં નાર. ૬૮૧
ઉ. પાણીની પખાલ.

- સ. સમ નર બાંધ્યા તાંતણે, મળિ એવા નર ચાર;
તેહ બતાવો રાયજી, તેની થઈ એક નાર. ૬૮૨

ઉ. ચોરી.

- સ. પશુ નહીં પણ ચાર પગ, એક વાંસો બે શીશ;
બાળક તેના પેટમાં, જાતે રૂંદ કહીશ. ૬૮૩

ઉ. ઘોડિયું.

- સ. નર એક ફરતો ફૂદડી, માથે શીંગળ એક;
ચાંચવિના ચૂગે ઘણું. વરણવિ કરો વિવેક. ૬૮૪

ઉ. રેટીયો.

- વા. ૩૩૩. પગ પાખી ને પરવરે, વદન વિના ગાજંત;
ઘેત અને વળિ શામછે, અબજાચીક જાચંત. ૬૮૫

- ઉ. કાગળ, સોગઠી, પડાઈ, વહાણ, પખાજ, ચકડોળ,
વરસાદ, અને રેટીયો.

- વા. ૭ સ. નીરવિના ને નીપજે, પાપે પેદા થાય;
તેને જીતે જીવજી, એ અમને કહે રાય. ૬૮૬

ઉ. દુકાળ.

- સ. સિંગ સહિત તો જનમિયો, જોબનમાં સિંગ જાય;
વૃદ્ધપણે સિંગ ઊપજે, એ અમને કહે રાય. ૬૮૭

ઉ. ચંદ્ર.

- સ. હાથ ચરણ મુખ નાસિકા, સાથે પંચ પળાય;
અબ ઉદક ખાયે નહીં, એ અમને કહે રાય. ૬૮૮

ઉ. ષડછાયો.

- સ. જનમ્યો ત્યારે દશગણો, જોખનમાં ઝંપાય;
વૃદ્ધ થતાં વાધે ધણો, એ અમને કહો રાય. ૧૮૯

ઉ. ષડછાયો.

- સ. જૂનાગઢ ઉપર વસે, પંદર પળ કહે જોહ;
કંથ કરી થાપું તને, કહો અમને જો એહ. ૧૯૦

ઉ. પાધડી.

- સ. જીવતી જાતે ઉજળી, મુખ નાસા ને નેણ;
અજ ઉદક નીદ્રા નહીં, વદે ન વદને વેણ. ૧૯૧

ઉ. સર્પની કાંચળી.

- સ. નરથી નારી નીપજે, જ્યથી શોભે નાર;
જરૂર જોઈએ જીવતિને, જેને શિર ભરયાર. ૧૯૨

ઉ. મેશ-એટલે કાજળ.

- સ. નવગ્રહમાં જે મુખ્યછે, તેનો ^૧સહોદર હોય;
તેને નામે નામ છે, તે મુજ પાસે જોય. ૧૯૩

ઉ. ચાંદસો.

- સ. મુખ મંડણ પુરૂષોત્તમું, કુશમન નગણે જોહ;
નારવડે નર જાણિયે, અમ આગળ કહો એહ. ૧૯૪

ઉ. મુંછ.

- સ. વદનશામ ગોરૂં વપુ, અમી ઝરંતી આપ;
તેના સૂતયકી મટે, વિજોગિનો સંતાપ. ૧૯૫

ઉ. લેખણના અક્ષર.

- સ. ઇંદ્ર વાહનથી ઉપજે, બારી દશ કે બાર;
તે નરતો નારી કને, જેનૂ બાગ્ય અપાર. ૧૯૬

ઉ. ચૂડો.

- સ. સિંધુ સુતા પતિનો તનુજ, તેનો રિપુ કહેવાય;
તે પ્રસન્ન તમને સદા, રહેજો રૂડા રાય. ૧૯૭

ઉ. વિધ્યુનો પુત્ર કામદેવ, તેનો રિપુ શિવ.

સ. અમલ જેહનો પોસમાં, તેને નામે નામ;
તેના ચોરને મારિયો, મારે તેનૂ કામ. ૬૯૮

ઉ. સીતાનો ચોર રાવણ, તેને રામે માર્યો.

સ. પવન બ્રહ્મણ અરિપર ચઢે, તેની સ્ત્રીનો તાત;
તેપર પથરા પાથર્યા, એ આપે સુખ સાત. ૬૯૯

ઉ. સર્પનો શત્રુ ગરૂડ, તેના સ્વારની સ્ત્રી લક્ષ્મી, તેનો પિતા
સમુદ્ર તે ઉપર રામે પાગ્ય બાંધી.

સ. પેટ વચે પગ જેહને, તેને નામે નામ;
તે ધારણ મુજને મળે, અંતે એનૂ કામ. ૭૦૦

ઉ. હળ ધર બળદેવ.

વા. ૧૫ મેં જાણ્યું તે મેં કહ્યું, સુઠી મુડામાં જેમ;
બિંદૂ બધા સમુદ્રમાં, ભૂમાં રજકણ તેમ. ૭૦૧

વા. ૫૮ ગુણવંતા ગુણ ગુણ ગણી, સુપડાવત લે સાર;
ચિત મૂરખનૂ ચારણી, અવગુણનૂ ગ્રહનાર. ૭૦૨

વા. ૬૮ ઓતા વક્તા સાંભળી, કવિતા બે કરજોડ;
શામળ કહે બોલો સહૂ, જે જે શ્રી રણજોડ. ૭૦૩
સવૈયો.

આચારી તીરથમાં અડસઠ, ભરે જળ કુંભ ભલી વિધ ભાઈ;
તેમ કયા અડસઠ તપાશિ, ધિષે અડસઠની વ્યક્તિ લખાઈ;
પ્રેમથિ જે જન પાઠ કરે, દલપત કહે દિલમાં સુખ દાઈ;
તિર્થ હરે તનના મળ, ને મનના મળ શામળની સતશાઈ. ૧
દોહરો.

મંવત યજ્ઞુતિ રકર દરસ ૧ધરા, દિવસ સુરસ સુખદાઈ;
અટરસ મય અબકુટ થયો, નવરસમય સતશાઈ. ૨

શામળ સતસાઈ સંપૂર્ણ.

